

Námsmat í skólum án aðgreiningar

Lykilatriði í stefnumótun og starfi

Námsmat í skólum án aðgreiningar

Lykilatriði í stefnumótun og starfi

Evrópumiðstöðin fyrir þróun í sérkennslu

Aðalskrifstofa framkvæmdastjórnar ESB á sviði mennta-, starfsþjálfunar- og menningarmála og fjöltyngis styrkti gerð þessarar skýrslu:
http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_en.htm

Ritstjórnannaðist Amanda Watkins, verkefnastjóri hjá Evrópumíðstöðinni, en aðilar í fulltrúaráðinu og verkefnastjórar og tilnefndir sérfræðingar viðkomandi landa á sviði námsmats lögðu til efni. Nánari upplýsingar um þá aðila sem komu að gerð skýrslunnar er að finna á lokasíðum skjalsins.

Leyfilegt er að nota útdrætti úr skýrslunni að því tilskildu að heimildar sé greinilega getið. Vísa skal til skýrslunnar á eftirfarandi hátt: Watkins, A. (Editor) (2007) *Námsmat í skólum án aðgreiningar: Lykilatriði í stefnumótun og starfi*. Óðinsvé, Danmörk: Evrópumíðstöðin fyrir þróun í sérkennslu.

Skýrslan er fáanleg á rafrænu formi og á 19 öðrum tungumálum til að upplýsingarnar séu aðgengilegar fyrir sem flesta. Rafrænar útgáfur þessarar skýrslu eru fáanlegar á vefsetri miðstöðvarinnar:
www.european-agency.org/site/info/publications/agency/index.html

Íslensk þýðing: Þórgunnur Skúladóttir, thorgunn@ritsmidjan.is

Þessi útgáfa skýrslunnar er þýðing yfir á tungumál viðkomandi aðildarlands úr enskri frumútgáfu miðstöðvarinnar. Hægt er að hlaða skýrslunni niður, bæði á ensku og öðrum tungumálum, á slóðinni:
www.european-agency.org/site/info/publications/agency/index.html

Mynd framan á kápu: Francisco Bezerra, 19 ára. Francisco er í verknámi hjá LPDM-félagsmálamiðstöðinni í Lissabon, Portúgal.

ISBN: 9788790591878 (rafræn útg.) ISBN: 9788790591663 (prentuð útg.)

2007

Evrópumíðstöðin fyrir þróun í sérkennslu

Secretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Sími: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brussels Office
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Brussels, Belgium
Sími: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

EFNISYFIRLIT

FORMÁLI	7
1. INNGANGUR	9
1.1 Námsmatsverkefni Evrópumíðstöðvarinnar	9
1.2 Lands- og yfirlitsskýrslurnar: umfjöllunarefni og markmið	11
1.3 Skilgreining á starfinu	13
2. NÁMSMAT Í SKÓLUM ÁN AÐGREININGAR	17
2.1 Námsmat sem hluti af heildarmenntastefnu	17
2.2 Námsmat til að greina sérþarfir.....	20
2.3 Námsmat til upplýsinga um nám og kennslu	21
2.4 Námsmat til samanburðar á frammistöðu nemenda	22
2.5 Námsmat til setningar menntastaðla	23
2.6 Samantekt	23
3. BRÝN VERKEFNI OG ÝMSAR NÝJUNGAR	25
3.1 Notkun matsupplýsinga við setningu menntastaðla.....	26
3.2 Notkun frumgreiningar á sérþörfum til upplýsinga um nám og kennslu	30
3.3 Þróun stefnumótunar og starfshátta sem stuðla að símati.....	35
3.4 Samantekt	41
4. NÁMSMAT FYRIR ALLA – TILLÖGUR UM STEFNU OG STARF	43
4.1 Námsmat fyrir alla.....	43
4.2 Tillögur um starf almennra umsjónarkennara	46
4.3 Tillögur um skipulag skóla	48
4.4 Tillögur varðandi aðila í sérfræðingateymum.....	50
4.5 Tillögur um stefnumótun á sviði námsmats	51
4.6 Samantekt	54
5. NIÐURSTÖÐUR	55
HEIMILDIR	57

VIÐAUKI.....	59
HUGTAKASKRÁ	61
HÖFUNDAR EFNIS	65

FORMÁLI

Aðilar í fulltrúaráði Evrópumiðstöðvarinnar um þróun í sérkennslu lögðu til að „námsmat í skólum án aðgreiningar“ yrði meginviðfangsefni ársins 2004. Talin var þörf á að rannsaka hvernig námsmat í skólum án aðgreiningar er notað og sýna dæmi um góða starfshætti. Meginviðfangsefnið var að leita svara við því hvernig kennslufræðilegar og gagnvirkar matsaðferðir gætu komið í stað þroskamats (sem byggist aðallega á læknisfræðilegum grunni).

Tillaga fulltrúaráðsins varð að stóru verkefni sem náði til 23 landa: Austurríkis, flæmsku- og frönskumælandi hluta Belgíu, Kýpur, Tékklands, Danmerkur, Eistlands, Frakklands, Þýskalands, Grikklands, Ungverjalands, Íslands, Ítalíu, Lettlands, Litháens, Lúxemborgar, Hollands, Noregs, Póllands, Portúgals, Spánar, Svíþjóðar, Sviss og Bretlandseyja (aðeins Englands).

Í þessari yfirlitsskýrslu eru meginniðurstöður fyrsta hluta verkefnisins kynntar. Þær byggjast á upplýsingum úr skýrslum sem lýsa stefnu og starfi allra þátttökulandanna á sviði matsmála. Allar þessar skýrslur eru fáanlegar á vefsíðum verkefnisins: www.european-agency.org/site/themes/assessment/

Fimmtíu sérfræðingar frá þátttökulöndunum hafa fram til þessa komið að verkefninu. Upplýsingar um þá eru birtar á lokasíðum skýrslunnar og einnig á vefsíðum verkefnisins. Bæði þeir og Nick Peacey hjá Institute of Education í London (sem kom að verkefninu sem utanaðkomandi aðili), fulltrúaráðið og verkefnastjórar viðkomandi landa fá bestu þakkir fyrir veitta aðstoð. Með framlagi sínu hafa þessir aðilar veitt verkefninu ómetanlegt liðsinni og tryggt framgang þess,

Cor Meijer
framkvæmdastjóri
Evrópumiðstöðvarinnar fyrir þróun í sérkennslu

1. INNGANGUR

1.1 Námsmatsverkefni Evrópumiðstöðvarinnar

Á árinu 2005 hófst rannsókn á námsmati sem styður nám í skólum án aðgreiningar hjá Evrópumiðstöðinni. Rannsóknin var byggð upp sem stórt þemaverkefni með þátttöku aðildar- og áheyrnarlanda miðstöðvarinnar.

Upphaflega var ætlunin að rannsaka mat á kennslu og námi í skólum án aðgreiningar. Einkum skyldi lögð áhersla á kennslufræðilegt/gagnvirkt mat sem styður kennslu- og námsákvæðanir og tekur mið af námsumhverfi í stað þroskamats sem byggir fyrst og fremst á læknisfræðilegum grunni. Ástæðan fyrir þessu áherslumáli var sú sameiginlega skoðun manna víða um lönd að „læknisfræðilegar“ matsaðferðir auki möguleika á því að nemendur séu aðgreindir frá öðrum því að þær beinist að „hömlun“ þeirra. Aftur á móti geti kennslufræðilegar matsaðferðir aukið möguleika á námi án aðgreiningar því að með þeim er litið til styrkleika nemenda og matsupplýsingar nýttar strax í námi og kennslu.

En nánari samræður við þátttakendur í aðildar- og áheyrnarlöndunum leiddu í ljós að víkka þyrfti rannsóknarsviðið og taka tillit til lagaramma og stefnumála varðandi námsmat meðal nemenda með sérþarfir og stýrandi áhrifa þeirra þátta á matsstarf í skólum og hjá kennurum.

Einkum sýndu viðræður við aðila í fulltrúaráðinu og verkefnastjóra í viðkomandi löndum fram á þá staðreynd að mat á nemendum með sérþarfir getur þjónað ýmsum tilgangi, svo sem við:

- setningu almennra menntastaðla;
- stjórnunarstörf (skólavist nemanda; fjárveitingu, ákvarðanatöku varðandi úrræði o.s.frv.);
- frumgreiningu á sérþörfum;
- staðfestingu á árangri (lokamati eða áfangamati);
- ákvarðanatöku varðandi nám og kennslu (símati, leiðsagnarmati).

Í öllum þátttökulöndunum var eindregin samstaða um að við sérhverja rannsókn á mati á sérkennslu yrði að taka tillit til allra þessara þátta.

Fyrsta hluta verkefnisins var hrint úr vör árið 2005 með þátttöku 23 aðildar- og áheyrnarlanda. Meginmarkmiðið í þessum hluta var að kanna hvernig stefna og starf í matsmálum getur stutt nám og kennslu. Lykilspurningin var: hvernig getur mat á námi án aðgreiningar innan skólastofunnar nýst sem best við ákvarðanatöku um nám og kennslu, aðferðir og leiðir?

Einnig var samstaða um að í þessum hluta yrði aðeins fjallað um námsmat á grunnskólastigi í skólum án aðgreiningar (almennum grunnskólum).

Sértæk markmið voru:

- að þróa þekkingargrunn með upplýsingum um stefnu og starf á sviði matsmála í þáttökulöndunum;
- að skoða nýstárleg dæmi um skilvirka stefnu og starf á þessu sviði og varpa ljósi á tillögur og leiðbeiningar varðandi námsmat í skólum án aðgreiningar.

En til að geta kannað mat á kennslu og námi á grunnskólastigi til hlítar var nauðsynlegt að skoða sérstaklega hve lagasetningar og stefnumótun í hverju landi fyrir sig eru stýrandi þættir varðandi:

- almennt námsmat (þ.e. matsaðferðir á landsvísu sem ná til allra nemenda, ekki bara þeirra sem eru með sérþarfir);
- frumgreiningu og símat á sérþörfum nemanda;
- skólavist nemenda, úrræði og veittan stuðning;
- kröfur um próf og mat sem byggist á námskrá;
- þróun einstaklingsáætlana eða annarra aðferða við að setja nemendum markmið.

Gerð var víðtæk starfsáætlun í fyrsta hluta verkefnisins. Í fyrsta lagi var unnið að stuttu fræðilegu yfirliti (sem samræmt var af starfshópi verkefnisins) þar sem námsmat í grunnskólum án aðgreiningar utan Evrópu var skoðað. Í yfirlitinu var gerð grein fyrir efni (sem tiltækt var á ensku) þar sem lýst er lagarömmum, hugsanlegum tilgangi með námsmati og þróun starfsaðferða þar að lútandi.

En meginhluti verkefnisvinnunnar var úrvinnsla á efni frá tilnefndum sérfræðingum á þessu sviði í þáttökulöndunum. Í hverju landi voru tilnefndir einn eða tveir sérfræðingar – einn á sviði stefnumótunar og einn fagaðili – til að taka þátt í verkefninu. Upplýsingar um þá er að finna á lokasiðum þessarar skýrslu.

Sérfræðingarnir sátu tvo fundi á árinu 2005 þar sem komist var að samkomulagi um markmið, fyrirætlanir og viðmiðanir í fyrsta hluta verkefnisins. Auk þess var haldin ráðstefna í Vínarborg, þegar þeim hluta lauk, í tengslum við ESB-forsæti Austurríkismanna. Hana sóttu sérfræðingar, verkefnastjórar, aðilar úr fulltrúaráðinu og austurrískir boðsgestir. Ræðumenn á vegum Institute of Education í London og Efnahags- og framfarastofnunar (OECD) fluttu fyrirlestra. Verkefnið var kynnt með dæmum frá viðkomandi löndum og einnig var fjallað um þann árangur og niðurstöður sem lágu fyrir.

Mikilvægustu upplýsingarnar sem aflað var í tengslum við verkefnið voru þau gögn sem þátttökulöndin lögðu fram. Hvert land hefur eigið kerfi varðandi námsúrræði og lagði því fram nákvæma skýrslu þar sem gerð var grein fyrir stefnu og starfi í tengslum við námsmat í almennum skólum. Það voru tilnefndir sérfræðingar, ásamt aðilum úr fulltrúaráðinu og verkefnastjórum, sem önnuðust skýrslugerðina.

Allar landsskýrslurnar, efnið sem aflað var frá löndum utan Evrópu, sem og kynningar og fyrirlestra sem fluttir voru á Vínarfundinum, er hægt að nálgast á vefsíðum verkefnisins: www.european-agency.org/site/themes/assessment/

1.2 Lands- og yfirlitsskýrslurnar: umfjöllunarefni og markmið

Í landsskýrslunum er gerð grein fyrir starfi og stefnu í námsmatsmálum viðkomandi lands, og fjallað um ástæður þess að stefna og starfsemi hafi þróast eins og raun ber vitni. Meginmarkmiðið með þessari skýrslugerð var að afla *nákvæmra upplýsinga um hver stefnan væri í námsmatsmálum í viðkomandi löndum* áður en hægt væri að rannsaka og fjalla um þau málefni sem tengjast námsmati í blönduðum grunnskólabekkjum.

Varðandi stefnu í námsmatsmálum, þá innihéldu skýrslurnar:

- lýsingar á lagakerfum landanna á sviði námsmats (almenns námsmats og námsmats sem lýtur að sérþörfum);
- lýsingar á því hvernig stefnan er útfærð í viðkomandi landi;
- umfjöllun um brýn verkefni, nýjungar og þróun.

Varðandi námsmat í skólum án aðgreiningar var áhersla lögð á bestu starfshætti, einkum:

- bestu starfsaðferðir og matstæki;

- hvaða aðilar ættu að koma að námsmati;
- málefni sem lúta að námi og kennslu;
- dæmi um nýbreytni í starfi.

Síðast en ekki síst var reynt að varpa ljósi á hvað einkennir bestu starfshætti við námsmat í blönduðum grunnskólalækjum, sem og þau atriði í stefnumálum (almennum og á sviði sérþarfa) sem stuðla að bestu starfsháttum.

Markmiðið með þessari yfirlitsskýrslu er síðan að draga þessar upplýsingar saman í því skyni að:

- skilgreina *hvaða tilgangi námsmat þjónar og hvaða aðferðum er beitt* í skólum án aðgreiningar (sjá 2. kafla);
- skilgreina *hvaða brýnu verkefni eru löndunum sameiginleg og hvaða nýjungar er verið að innleiða* varðandi námsmat sem stuðlar að námi án aðgreiningar (sjá 3. kafla);
- *varpa ljósi á tillögur á Evrópuvísu* sem byggja á upplýsingum frá einstökum löndum. Þær eru settar fram sem meginreglur sem virðast renna stoðum undir þá stefnu og starf sem styður nám án aðgreiningar (sjá 4. kafla).

Í skýrslunni er gerð grein fyrir stefnu og starfi í þáttökulöndunum, en ekki er gerður samanburður á þeim kerfum eða matsaðferðum sem beitt er eða lagt mat á slíkt á nokkurn hátt.

Markmiðið er að veita stefnumótandi aðilum og fagfólki sem kemur að námsmatsmálum í grunnskólum gagnlegar upplýsingar. Þar með einnig fagfólki á sviði sérkennslu sem á sérstakra hagsmuna að gæta í tengslum við starf og stefnu sem styður nám án aðgreiningar. En hún nær einnig til stefnumótandi aðila og fagfólks sem annast þróun og útfærslu á almennri stefnu í matsmálum.

Skýrslan hefur einnig þann mikilvæga tilgang að *auka skilning á námsmatsmálum í grunnskólum án aðgreiningar meðal almennra (ekki sérkennslu-) aðila á sviði stefnumótunar* svo að þeim verði ljóst að gera verður ráð fyrir nemendum með sérþarfir í allri stefnumótun.

Ef uppfylla á þetta skilyrði er mikilvægt að gera grein fyrir þeim hugtökum sem notuð eru í verkefninu í heild sinni og þar með þessari skýrslu.

1.3 Skilgreining á starfinu

Meðan á verkefninu stóð sýndi allt vinnuframlag bæði sérfræðinga, verkefnastjóra og aðila í fulltrúaráðinu að mikil hætta er á því að fagfólk sem tekur þátt í alþjóðlegu starfi vísi ekki til sömu hluta – orða, hugtaka eða aðferða – þegar fjallað er um námsmat í grunnskólum án aðgreiningar.

Það virðast vera tvær meginástæður fyrir því. Í fyrsta lagi er enska orðið „assessment“ ekki til í beinni þýðingu á öðrum Evrópumálum. Í sumum tungumálum merkja hugtökin *evaluation* og *assessment* nánast það sama. Á öðrum tungumálum hafa hugtökin yfirleitt afar sértæka – og ólíka – merkingu.

Hin ástæðan er sú að hvert land hefur ýmsar bæði formlegar og óformlegar starfsreglur sem kallast e.t.v. *assessment* (námsmat). Þessar starfsreglur hafa yfirleitt orðið til vegna mismunandi stefnu og lagasetninga á sviði almennra menntamála sem og sérkennslumála. Í sumum löndum kunna t.d. að vera til staðar tveir mjög ólíkir lagarammar varðandi námsmat, annars vegar um almennt námsmat í tengslum við aðalnámskrá og hins vegar um greiningu á sérþörfum. Í öðrum tilvikum kann aðeins að vera um eitt lagakerfi að ræða sem allar gerðir námsmats falla undir.

Af þessum sökum hefur farið fram hugmyndavinna sem leitt hefur til sameiginlegrar skilgreiningar á námsmati í grunnskólum án aðgreiningar.

Efnið sem skoðað var um aðstæður í löndum utan Evrópu (2005) sýndi að jafnvel í enskumælandi löndum voru hugtök óljós, einkum munurinn á hugtökunum *assessment* (námsmat) og *evaluation* (mat á starfsemi). Í þeirri umfjöllun var skilgreiningum Keeves/UNESCO (1994) beitt – námsmat vísar þar til ákvarðana og skoðana á einstaklingum (eða stundum litlum hópum) sem byggjast á tilteknum vísbendingum; mat á starfsemi vísar til rannsóknar á ópersónulegum þáttum, svo sem stofnunum, námskrá/námsefni og kennsluáðferðum. Námsmatsupplýsingar sem vísa til einstakra nemenda mætti flokka skipulega sem hluta af mati á starfsemi og nota til að gefa umsagnir um skóla og jafnvel kerfi, en það breytir engu um grundvallarmuninn á hugtökunum (sjá hér fyrir neðan).

Þessi almenna lýsing á námsmati var meðal undirstöðuatriða við sameiginlegu skilgreininguna sem nota skyldi í verkefninu. Þessi skilgreining er einnig notuð til grundvallar í þessari skýrslu. Það er að segja:

Námsmat vísar til þess hvernig kennarar og aðrir aðilar sem koma að námsferli nemanda safna og nýta kerfisbundið upplýsingar um árangur viðkomandi nemanda og/eða þroska hans á mismunandi sviðum á námsferli hans (bóklegt nám, hegðun og félagslega þætti).

Þessi skilgreining nær yfir allar hugsanlegar aðferðir og starfsreglur sem gilda um frumgreiningu og símat. Hún sýnir einnig þá staðreynd að:

- ýmsir aðilar koma að námsmati. Kennarar, annað starfsfólk skólanna, utanaðkomandi stuðningsaðilar, sem og foreldrar og einnig nemendur sjálfir kunna að koma að málum. Viðkomandi aðilar geta notað matsupplýsingar á mismunandi hátt;
- Matsupplýsingar beinast ekki allar að nemandanum heldur einnig að námsumhverfinu (og stundum jafnvel heimilinu).

Þessi skilgreining sýnir einnig að verkefni Evrópumíðstöðvarinnar beindist einkum að námsmati (*assessment*) en ekki hinu víðtækara hugtaki „mati á skólum og skólastarfi“ (*educational evaluation*). Í þessu verkefni vísar hugtakið „mat á starfsemi“ til kennara eða annars fagaðila og nær til fjölda þátta er varða kennslu- og námsferlið og hafa áhrif á ákvarðanatöku um næstu skrefin í starfi þeirra. Þessir þættir taka t.d. til námsefnis, úrræða, útfærsluaðferða o.s.frv. Einn meginþátturinn sem tekið er tillit til í námsferlinu eru upplýsingar um nám nemenda sem safnað er með námsmati, en það er ekki eini þátturinn.

Í verkefnisvinnunni voru ýmis hugtök sem vísa til mismunandi starfshátta og aðferða við námsmat skoðuð og þeim lýst (t.d. símat, leiðsagnarmat, „sjúkdóms“ greining, lokamat og prófun). Þau hafa verið flokkuð og eru birt í hugtakaskránni aftast í skýrslunni.

Þar sem megináherslan var lögð á námsmat í grunnskólum án aðgreiningar þurfti síðast en ekki síst að gera grein fyrir og skilgreina

---

grunnskólastigið sameiginlega, þ.e. hvað það spannar í viðkomandi löndum og hvað átt er við með orðalaginu „skóli án aðgreiningar“.

Einfalt var að skilgreina fyrra atriðið – í öllum landsskýrslunum var gerð skýr grein fyrir því hvaða aldursflokka og námsúrræði er um að ræða á grunnskólastigi.

En ekki var eins augljóst hvaða skólar eru taldir „án aðgreiningar“. Hjá Evrópumíðstöðinni hefur eftirfarandi skilgreining á skólum án aðgreiningar verið notuð í öðru samhengi (sjá t.d. Meijer, 2003): ... *skólar þar sem nemendur með sérþarfir stunda að mestu nám samkvæmt námskrá í almennum bekkjum með jafnöldrum sínum sem ekki eru með sérþarfir ...* (bls. 9).

Á sérfræðingafundunum var samþykkt að hafa skyldi Salamanca-yfirlýsinguna (1994) að leiðarljósi hvað varðar nám án aðgreiningar: *Almennir skólar, þar sem nám án aðgreiningar fer fram, eru öflugasta ráðið til að vinna gegn fordómafullum viðhorfum, skapa vinsamlegt samfélag, byggja upp samfélag án aðgreiningar og stuðla að menntun fyrir alla; auk þess veita þeir meiri hluta barna staðgóða menntun og stuðla að skilvirkni og síðast en ekki síst fjárhagslegri hagkvæmni í öllu menntakerfinu* (bls. 8).

Mismunandi fyrirkomulag og úrræði sem gerð er grein fyrir í landsskýrslunum sýna hve ógerlegt er að bera saman aðstæður í þessum löndum. Löndin eru öll: ... *misjafnlega á vegi stödd varðandi nám án aðgreiningar samkvæmt Salamanca-yfirlýsingunni ...* (Peacey, 2006). Ætlunin með þessari skýrslu er að greiða þeim leið með upplýsingum um þá þætti sem nauðsynlegir eru til að auka og dýpka skilning á því hvernig námsmat stuðlar að námi án aðgreiningar.

Hugtakið „án aðgreiningar“ hefur í sjálfu sér farið um víðan völl síðan það kom fyrst fram í tengslum við menntamál. Í fyrsta lagi á það nú við um mun stærri hóp nemenda sem eiga á hættu að vera aðgreindir frá öðrum en bara þá sem greindir hafa verið með sérþarfir, og þótt þetta verkefni Evrópumíðstöðvarinnar beinist að nemendum með sérþarfir munu niðurstöður þess eflaust leiða til betra námsfyrirkomulags hjá stærri hópi nemenda.

Í öðru lagi fannst mörgum að með þessu hugtaki væri augljóslega

verið að reyna að færa hugmyndir um „menntun fyrir alla“ út fyrir það sem kallast „mainstreaming“ eða almennt nám; í grundvallaratriðum megi líta svo á að almennt nám fari fram þar sem nemendur með og án sérþarfa eru samankomnir á einum stað.

Í þriðja lagi var í fyrstu algengast að hugtakið einkenndist af þeirri skoðun að nemendur með sérþarfir ættu að hafa „aðgang að almennri námskrá“. Litið var á „námskrána“ sem fasta og óumbreytanlega stærð og að nemendur með sérþarfir þyrftu ýmiss konar stuðning til að geta fylgt henni. Nú gengur hugtakið „án aðgreiningar“ út frá því að nemendur með sérþarfir eigi rétt á að fylgja námskrá sem er löguð að þörfum þeirra og að menntakerfinu beri skylda til að útvega slíkt námsefni. Námskráin er ekki óumbreytanleg, heldur ber að þróa hana þar til hún hæfir öllum nemendum.

Í þessu samhengi er um að ræða þrjú meginatriði:

1. Í námskrá fyrir alla skal gert ráð fyrir námi í bóklegum greinum og félagslegum þáttum. Í markmiðum og útfærslu á námskrá ætti að taka tillit til þessarar tvíþættu áherslu;
2. Nám án aðgreiningar er ekki kyrrstætt heldur er það ákveðið ferli. Kennarar munu ávallt þurfa að þróa starf sitt þannig að allir nemendur geti stundað nám og verið virkir í skólasterfinu;
3. Þar sem flestir nemendur í Evrópu stunda nám í almennum skólum er hugtakið „almennur“ hvað varðar „skólavist“ nemenda með sérþarfir enn snar þáttur í námi án aðgreiningar.

Niðurstaðan er því sú að hugtakið „skóli án aðgreiningar“ í þessu verkefni vísar til almennrar kennslu í skólum þar sem:

- nemendur með eða án sérþarfa stunda nám saman;
- unnið er að því að þróa námskrá sem gerir öllum nemendum fært að stunda nám og vera virkir í skólasterfinu.

2. NÁMSMAT Í SKÓLUM ÁN AÐGREININGAR

Það á við í öllum löndum að ekki er einungis beitt mismunandi aðferðum og ferli við námsmat, heldur þjónar það mismunandi tilgangi. Menntastefna sem og daglegt starf í skólastofunni skilar sér í þeim upplýsingum sem mismunandi aðferðir sem beitt er í mismunandi tilgangi veita.

Hvað nýtingu á matsupplýsingum varðar, þá er námsmat ekki bara eitthvað sem kennari framkvæmir í skólastofunni til að geta tekið ákvarðanir um næstu skref í námsáætlun nemenda. Námsmat veitir upplýsingar um nám og kennslu, en einnig má nota það í stjórnsýslunni, við val/flokkun, setningu staðla, „sjúkdóms“ greiningu, sem og við ákvarðanatöku um úrræði. Hægt er að taka ákvarðanir um skólavist nemenda, úrræði og styrkveitingar út frá ýmiss konar námsmati.

Í skýrslunni frá Þýskalandi er staðhæfing sem endurspeglar aðstæður í flestum löndum: ... *mat á getu nemanda er kennslufræðilegt ferli; en það er einnig stjórnsýslulegur þáttur sem byggist á lagaákvæðum.*

Menntastefna landa, bæði almenn stefna og stefna sem lýtur að sérþörfum í námi, kveður á um markmið og þar með hvaða matsaðferðum kennarar skulu beita. Í eftirfarandi köflum er fjallað um það sem kann að vera líkt og ólíkt varðandi markmið með námsmati í blönduðum grunnskólabekkjum.

2.1 Námsmat sem hluti af heildarmenntastefnu

Varpa verður ljósi á mikilvæg atriði varðandi námsmat sem hluta almennrar menntastefnu í viðkomandi löndum áður en fjallað verður um meginniðurstöður landsskýrlnanna.

Í fyrsta lagi hafa menntakerfin (stefnumótun og starf) í viðkomandi löndum verið að mótast í tímans rás, við alveg tiltekna aðstæður, og eru því hvert með sínu móti. Á sama hátt eru þau kerfi sem matið byggir á bundin tilteknum aðstæðum í hverju landi, enda þótt aðferðir og markmið séu svipuð. Stefnan og starfið í hverju landi fyrir sig er afrakstur þeirrar þróunar sem þar hefur átt sé stað í lagalegu tilliti

sem og hugmynda og skilnings á kennslu og námi.¹

Í öðru lagi eru námsmatskerfin í skólum án aðgreiningar órofa hluti af þeim úrræðum sem gilda jafnt um almenna kennslu og sérkennslu í einstökum löndum. Skoða þarf málefni er varða námsmat, bæði almenna stefnu og stefnu í sérkennslumálum, til að öðlast fullan skilning á því hvernig námsmat getur haft áhrif á kennslu og nám í skólum án aðgreiningar.

Í þriðja lagi er afar mismunandi milli landa hvernig sérkennsla er skilgreind. Ekki er samkomulag um neina einhlíta túlkun á hugtökum á borð við fötlun, sérþarfir eða vanhæfni í viðkomandi löndum. Þessi mismunur tengist reglum er varða stjórnábylgju, efnahagsmál og réttarfar en endurspeglar ekki mismunandi tíðni og tegundir sérþarfa í námi í þessum löndum (Meijer, 2003). Sú aðferð sem hér er beitt er að skoða sameiginleg málefni er tengjast námsmati í skólum án aðgreiningar, jafnframt því sem tekið er tillit til þess að um mismunandi skilgreiningar og sjónarmið er að ræða í sérkennslustarfinu.

Síðast en ekki síst þá er nám án aðgreiningar hvergi kyrrstætt fyrirbæri. Það hefur verið að þróast á ýmsan hátt og þróunin heldur áfram. Hugmyndir, stefna og starf á sviði náms án aðgreiningar tekur hvatvetna stöðugum breytingum. Þessar breytingar hafa einnig áhrif á þær kröfur sem gerðar eru til matskerfa í skólum án aðgreiningar, og skoða þarf það starf sem fram fer á þessu sviði í viðkomandi löndum í samhengi við víðtækari umbætur í menntamálum.

Í eftirfarandi löndum er verið að endurskoða og breyta stefnumótun og lagasetningum sem snerta matsaðferðir í skólum án aðgreiningar: Kýpur, Tékklandi, Danmörku, Eistlandi, Frakklandi, Ítalíu, Hollandi, Litháen, Spáni og Sviss (einkum nýja fjárhagsáætlun vegna sérþarfa í námi).

Í frönskumælandi hluta Belgíu er sem stendur verið að útfæra tilraunaverkefni í kjölfar nýlegra lagabreytinga á sviði náms án

---

¹ Nánari upplýsingar er að finna í landsskýrslunum sem unnar voru í tengslum við þetta verkefni, sjá www.european-agency.org/site/themes/assessment, og einnig í yfirliti um einstakar þjóðir á heimasíðu Evrópumíðstöðvarinnar: www.european-agency.org/site/national_pages/index.html

---

aðgreiningar og í flæmskumælandi hluta landsins fara fram breytingar á stefnumótun og löggjöf á grundvelli þekkingar og reynslu sem fengist hefur af tilraunaverkefnum sem verið er að vinna að. Í Austurríki, Tékklandi, Þýskalandi og Ungverjalandi er verið að undirbúa innleiðingu nýrrar stefnumótunar/lagasetningar um gæðakerfi og eftirlit í menntamálum. Þessir þættir munu hafa áhrif á nám án aðgreiningar og mat á slíku námi, einkum í tengslum við námsmat og setningu menntastaðla á landsvísu.

Þeir þættir sem getið er um hér fyrir framan hafa allir áhrif á það hvernig stefna og starf á þessu sviði hefur þróast í viðkomandi löndum. Þannig er hægt að sjá greinilegan mun á því hvernig eftirfarandi lykilsurningum er svarað:

- Hvers vegna eru nemendur metnir?
- Hver notar matsupplýsingarnar?
- Hver framkvæmir matið og hverjir aðrir koma að málinu?
- Hvað er metið?
- Hvernig eru nemendur metnir?
- Við hvað eru matsniðurstöður bornar?

Allar þessar spurningar tengjast því hvaða tilgangi matsaðferðirnar þjóna. Vegna mismunandi sjónarmiða varðandi megintilganginn með slíkri upplýsingaöflun eru svörin við þessum spurningum einnig mismunandi.

Matsupplýsingar um nemendur í skólum án aðgreiningar eru notaðar á ólíkan hátt í viðkomandi löndum. Þar kunna að vera fyrir hendi almennar matsaðferðir fyrir alla nemendur sem notaðar eru til að bera saman frammistöðu þeirra og fylgjast með heildarstöðu í menntamálum. Í öllum löndunum er einnig um að ræða sérstakar matsaðferðir fyrir einstaka nemendur til að skilgreina nákvæmlega sérþarfir þeirra og til upplýsinga um nám og kennslu. En það eru á ýmsan hátt gagnvirk tengsl milli þessara matsaðferða í viðkomandi löndum.

Í eftirfarandi köflum er gerð grein fyrir því hvaða megintilgangi námsmat í skólum án aðgreiningar þjónar í viðkomandi löndum. Yfirlit yfir ýmiss konar tilgang með námsmati í skólum án aðgreiningar samkvæmt menntastefnu viðkomandi landa er birt í viðaukanum sem birtur er á lokasíðum skýrslunnar.

2.2 Námsmat til að greina sérþarfir

Enda þótt greinilegur munur sé á því hvernig matsupplýsinga er aflað og hvernig þær eru notaðar í viðkomandi löndum kemur alls staðar fram að nauðsynlegt sé að skilgreina nákvæmlega sérþarfir einstakra nemenda. Í hverju landi eru skýrar lagalegar aðferðir til að frumgreina nákvæmlega þarfir nemenda sem eiga við erfiðleika að etja. En mismunandi er hvernig þessar þarfir eru greindar og hvert land hefur þar sinn háttinn á.

Frumgreining á nemendum sem talið er að hafi sérþarfir getur þjónað tvenns konar tilgangi:

- stutt opinbera ákvörðun um að „viðurkenna“ að nemandi sé með sérþarfir og þurfi viðbótarúrræði til að geta stundað nám;
- veitt upplýsingar um námsleiðir þar sem greiningin varpar ljósi á styrkleika og veikleika sem nemandi kann að búa yfir á ýmsum sviðum í námi. Slíkar upplýsingar eru oft notaðar til að bæta námið – e.t.v. sem kveikjan að einstaklingsbundinni námsáætlun eða annars konar markmiðasetningu – fremur en sem eitt einstakt grunnmat.

Í flestum landanna eru aðferðir við greiningu á sérþörfum nemanda „stigbundnar“ á einhvern hátt. Verið getur um skýrt skilgreind stig að ræða í ferli sem hefst með því að kennarar í almennum skólum vekja athygli á að um vandamál sé að ræða og reyna að leysa það, fá síðan aðra sérfræðinga í skólanum til liðs við sig og að lokum sérfræðinga frá utanaðkomandi stuðningsþjónustum.

Að þessari upplýsingaöflun um styrkleika og veikleika nemanda, sem verður stöðugt nákvæmari og sérhæfðari, koma oft sérfræðingar á ýmsum ólíkum sviðum – heilbrigðissviði, sálfræði- eða félagsmálasviði – sem geta framkvæmt ýmiss konar mat (oft er um „sjúkdóms“greiningar að ræða) sem gefur ákveðna innsýn í hvernig nemandi bregst við á mismunandi sviðum. Hvarvetna koma þverfagleg teymi að einhverju leyti að mati sem tengist frumgreiningu á sérþörfum.

Mat sem gert er í þeim tilgangi að frumgreina sérþarfir er hvarvetna framkvæmt á nemendum í skólum án aðgreiningar sem og í sérskólum. En nemendur með sérþarfir í skólum án aðgreiningar kunna einnig að gangast undir námsmat sem ekki er víst að

---

nemendur í sérskólum taki þátt í. Þeim er lýst hér fyrir neðan.

2.3 Námsmat til upplýsinga um nám og kennslu

Hvarvetna er á einn eða annan hátt beitt símati eða leiðsagnarmati, yfirleitt í tengslum við kennslu- og námsáætlanir.

Símat í skólum án aðgreiningar:

- fer fram í beinum tengslum við námsáætlanir sem allir nemendur (bæði með og án sérþarfa) fylgja;
- er yfirleitt ekki notað til samanburðar þar sem lögð er áhersla á upplýsingar sem auðvelda kennurum að gera áætlanir um næstu skref í námi einstakra nemenda (símat);
- getur innihaldið einhverja heildarþætti sem tengjast mikilvægum atriðum í kennsluáætlunum.

Í löndum þar sem almenn námskrá er nákvæmlega skilgreind er símat venjulega markmiðatengt og í beinu samhengi við almenn námskrármarkmið. Leiðbeiningar um námsmat á landsvísu kunna að kveða á um hvað skal meta og hvernig á að meta það. Í löndum þar sem þeirri aðferð er beitt er litið svo á að þróun og útfærsla á námsmati sé fyrst á fremst á ábyrgðasviði almennra skóla og umsjónarkennara. Slíkt er í samræmi við þann tilgang sem matið þjónar – að vera til upplýsinga við ákvarðanatöku um næstu skrefin í námi einstaks nemanda.

Aðferðir sem beitt er við námsmat eru oft hinar sömu hvað varðar áhersluatriði (hvað er metið) og starfsreglur (aðferðir) og því leggja viðkomandi lönd áherslu á þrjá meginþætti í tengslum við námsmat fyrir nemendur með sérþarfir:

- Niðurstöður frumgreiningar á sérþörfum þurfa að tengjast markmiðum í námskrá;
- Námskrármarkmið og matsáætlanir þurfa að tengjast einstaklingsáætlun nemandans eða annarri markmiðasetningu;
- Breyta eða aðlaga skal matsaðferðir sem beitt er í almennri skólastofu að þörfum nemenda sem eru með sérstakar þarfir og vandamál.

Til að símat skili sem bestum árangri í skólum án aðgreiningar er því mikilvægt að almennir kennarar hafi aðgang að og njóti stuðnings þverfaglegra sérfræðingateyma sem geta hjálpað til við að skapa

Þessi tengsl eftir þörfum.

2.4 Námsmat til samanburðar á frammistöðu nemenda

Í sumum löndum er aðaláherslan varðandi almennt námsmat í skólum án aðgreiningar lögð á að lýsa námsárangri nemenda á tilteknum tímapunktum. Í flestum tilvikum er um að ræða lokamat á vegum skólans í tengslum við:

- „Heildargreinargerð“ fyrir foreldra og aðra hagsmunaaðila;
- Einkunnagjöf í samræmi við frammistöðu.

Lokamat inniheldur samantekt á árangri nemanda á ýmsum sviðum, yfirleitt á tilteknu tímabili – til dæmis skólaári. Tilgangurinn með lokamati er annaðhvort sá að bera frammistöðu nemandans saman við fyrri frammistöðu hans, eða öllu heldur sá að bera frammistöðu nemandans saman við frammistöðu jafnaldra hans.

Með því að bera saman árangur í tilteknum nemendahópi er hægt að fá innsýn í hlutfallslegar framfarir einstakra nemenda, en einnig er hægt að nýta upplýsingarnar í víðtækara samhengi, svo sem til að meta hvort tiltekin kennsluáætlun hefur skilað árangri eða ekki.

Þetta er sú gerð og sá tilgangur með námsmati sem foreldrar – og allur almenningur – þekkir best.

Hægt er að nota lokamat til að taka afgerandi ákvarðanir um skólagöngu nemandans. Í sumum löndum getur það veitt nemendum möguleika á að fara aftur í sama bekkinn, einnig kann að vera tekin ákvörðun um að nemandi gangist undir tiltekið sérkennslumat.

Lokamat gefur til kynna velgengni eða veikleika miðað við tiltekin markmið, en er ekki ávallt til leiðsagnar um hvaða stefnu skuli taka í námi og kennslu.

Meðal viðfangsefna kennara í skólum án aðgreiningar er að samræma kröfur í lokamati og markmið einstaklingsáætlana. Skoða þarf betur hvernig breyta má stiga- eða einkunnagjöf í lokamati og aðlaga það að þörfum nemenda sem eru með sérþarfir og eiga við vandamál að etja.

2.5 Námsmat til setningar menntastaðla

Í stöðugt fleiri löndum er áhersla lögð á aðferðir þar sem sameiginleg markmið (staðlar) varðandi nám og frammistöðu allra nemenda eru metin. Verið er að hverfa frá mati á þörfum einstaklingsins og meta fremur þarfir heilla nemendahópa. Þetta tengist yfirleitt stefnumótun sem miðar að víðtækara mati á stöðlum innan sjálfs menntakerfisins.

Venjulega er um eins konar lokamat að ræða þar sem upplýsingum er safnað á tilteknum tíma innan almennrar kennsluáætlunar í landinu. En tilgangurinn með því að leggja áherslu á mat á stöðlum á landsvísu tengist oft greinilega þeirri stefnu að efla skuli frammistöðu nemenda með mismunandi getu og auka ábyrgð og skilvirkni innan skólanna. Litið er á námsmat og eftirlit með frammistöðu nemenda sem lykilatriði við ákvarðanatöku vegna þessara markmiða.

Nemendur gangast undir utanaðkomandi próf eða mat sem hefur verið „staðlað“ þannig að mælistærðir séu í samræmi við almenn markmið í viðkomandi landi og sýni mikinn áreiðanleika. Niðurstöður einstaklingsmats eru oft flokkaðar og stjórnvöld, bæði á landsvísu og innan sveitarfélaga, skólastjórnendur og kennarar nota þær til að meta árangur einstaklinga jafnt sem nemendahópa.

Með slíkum aðferðum eru nemendur metnir til að hægt sé að sjá hvar þeir eru staddir samkvæmt almennum menntastöðlum, en ekki til að sjá hvaða árangri þeir hafa náð og hvaða skref beri að taka næst á námsferli þeirra (eins og gildir um símat). Slíkt mat er ekki endilega til upplýsinga um nám og kennslu og í löndum þar sem svona aðferðum er beitt er greinileg tilhneiging til að tengja stöðluð próf símati sem hefur verið þróað og útfært í skólum og af umsjónarkennurum.

Í skólum án aðgreiningar eiga nemendur með sérþarfir rétt á því að taka þátt í samræmdum prófum, en lausnin á því hvernig breyta þarf þessum prófum, þannig að þau séu löguð að þörfum nemenda sem eiga við sérstök vandamál að etja, er viðfangsefni sem verið er að vinna að í viðkomandi löndum.

2.6 Samantekt

Í þessum kafla er lögð áhersla á að lýsa megintilgangi námsmats í skólum án aðgreiningar í þeim löndum sem taka þátt í verkefni

Evrópumiðstöðvarinnar. Ekki er hægt að flokka matskerfi landanna á einfaldan hátt út frá því hvers konar námsmati er beitt – í öllum löndunum eru nemendur að einhverju leyti metnir með öll ofangreind atriði í huga. Þó er hægt að sjá að kerfin í hinum ýmsu löndum einkennast af matsaðferðum sem þróaðar hafa verið til að svara þörf fyrir ákveðna gerð upplýsinga.

Ekki er hægt að fjalla um það hér hvers vegna þörf er á slíku mati í einhverju landi – lesendum er vísað á landsskýrslurnar til að afla sér nánari upplýsinga um það. Þó má segja að þótt matsaðferðir og tilgangur með námsmati séu ekki stöðluð fyrirbæri, þá virðist stefna og starf varðandi námsmat í flestum löndum beinast fremur að því að safna upplýsingum þar að lútandi sem þjóna eiga ákveðnum tilgangi.

Markmið með námsmati í viðkomandi löndum geta skipt sköpum fyrir nemanda með sérþarfir í skóla án aðgreiningar. Hægt er að líta á þessar mismunandi gerðir námsmats sem eins konar „áhættumat“, samkvæmt Madaus (1988). Áhættumat samanstendur af prófum og ýmsum aðferðum sem veita upplýsingar sem nemendur, foreldrar, kennarar og stefnumótandi aðilar, eða almenningur, telja að notaðar séu við töku mikilvæga ákvarðana sem hafa strax bein áhrif á nám og framtíð nemenda.

Dæmi um áhættumat er hið árlega könnunarpróf sem nemendur á Englandi gangast undir. Starfsferill og orðstír skólastjórnenda er í húfi því að niðurstöður þess eru birtar í dagblöðum, þannig að foreldrar og allur almenningur getur borið saman útkomu skólanna. Þannig hefur matskerfið mikil áhrif á stefnumótun hvað varðar skóla og menntamál, bæði innan sveitarfélaga og á landsvísu.

Sá tilgangur með námsmati sem greint hefur verið frá í fjórum liðum í köflunum hér fyrir framan getur í öllum tilvikum verið „áhættusamur“ því að upplýsingarnar sem unnið er úr eru notaðar á ýmsa vegu í viðkomandi löndum við ákvarðanatöku um framtíð nemenda – og jafnvel kennara, skóla og sjálfs menntakerfisins.

Aðrar matsupplýsingar eru notaðar í tengslum við ýmsa möguleika, málefni og erfiðleika sem um er að ræða. Í öllum löndum blasir við fjöldi brýnna verkefna varðandi stefnu og starf í matsmálum í grunnskólum án aðgreiningar. Í næsta kafla er fjallað um þessi verkefni og hvernig unnið er að því að leysa þau.

3. BRÝN VERKEFNI OG ÝMSAR NÝJUNGAR

Meginvandinn sem um er að ræða í viðkomandi löndum í tengslum við stefnu og starf á sviði námsmats í grunnskólum án aðgreiningar stafar af nýjum skoðunum á því hvaða tilgangi námsmat á að þjóna og hvernig hægt er og ætti í raun að nota matsupplýsingar. Í öllum löndunum sem taka þátt í verkefninu er verið að skoða að hve miklu leyti það kerfi sem þau nota við námsmat:

- veitir upplýsingar sem hægt er að nota við heildarákvarðanatöku varðandi menntastefnu;
- skilar sér í jákvæðum eða neikvæðum afleiðingum gagnvart einstaka nemendum (þ.e. hvort um „áhættutengda“ starfshætti er að ræða eður ei);
- stuðlar að námi án aðgreiningar eða viðheldur aðgreiningu.

Þessi málefni knýja aðila í viðkomandi löndum til að hugleiða hvað leggja beri áherslu á varðandi námsmat og aðferðir þar að lútandi. Þrátt fyrir mismunandi matsaðferðir virðist sem svo að í öllum löndunum sé um þrjá sameiginlega málaflokka að ræða:

1. að efla þurfi frammistöðu nemenda – einnig þeirra sem eru með sérþarfir – með því að nota matsupplýsingar fyrir mismunandi markhópa og í mismunandi tilgangi;
2. að mat á sérþörfum fari ekki lengur fram sem eins konar „sjúkdóms“greining með fjárhagslegum úrræðum sem aðilar utan almenna skólakerfisins annast, heldur verði um símat að ræða sem umsjónarkennarar annist, til upplýsinga um nám og kennslu;
3. að þróa þurfi kerfi á sviði símats og leiðsagnarmats sem nýtast í almennum skólum; að útvega þurfi skólum og umsjónarkennurum þau tæki sem þarf til að annast námsmat fyrir nemendur með sérþarfir og greina jafnvel (í upphafi) sérþarfir þeirra.

Þessi þrjú atriði innihalda brýnustu verkefnin sem leysa þarf í öllum viðkomandi löndum á sviði stefnumála og starfhátta.

Stefnumótandi aðilar og sérfræðingar vinna að því að þróa aðferðir sem skila árangri á þessum sviðum og hvarvetna má sjá dæmi um nýjungar í stefnumálum og starfsháttum í tengslum við þessi verkefni. Líta má á þessar nýjungar sem dæmi um bestu aðferðirnar á þessu sviði.

Í eftirfarandi köflum er helstu málefnum er varða þessi *brýnu verkefni* stuttlega lýst. Þau eru sett fram sem lykilsurningar sem finna þarf

svör við.

Sýnt er með tilteknum dæmum úr skýrslum landanna, þar sem fjallað eru um *nýjungar* í stefnu og starfi á sviði námsmats, hvernig reynt er að leysa málin. Dæmin um nýjungar eru sett upp sem rammagreinar.

Athuga skal að þau dæmi sem birt eru voru valin vegna þess að þau sýna þá þróun sem greina má í fjölda landa – lesendum er bent á landsskýrslurnar ef þeir vilja kynna sér betur hvernig tekið er á þessum málum í viðkomandi löndum.

3.1 Notkun matsupplýsinga við setningu menntastaðla

Í öllum viðkomandi löndum er verið að skoða möguleikann á að þróa og nota námsmat með sameiginlegum markmiðum (staðla) sem tekur til frammistöðu allra nemenda. Ef slíkri aðferð er beitt taka nemendur próf eða gangast undir námsmat á vegum utanaðkomandi aðila og niðurstöðurnar eru nýttar af kennurum eða skólastjórnendum, en þó fyrst og fremst af stefnumótandi aðilum sem meta heildarframmistöðu.

Í sumum landanna er slíkri aðferð þegar beitt. Í skýrslunni frá Englandi er gerð grein fyrir því hvers vegna áhersla er lögð á mat sem byggist á samræmdum prófum: *Líta verður á námsmat á Englandi í tengslum við þau forgangsmál ríkisstjórnarinnar að efla frammistöðu og stuðla að endurbótum í skólastarfi. Þessi forgangsmál gilda um alla nemendur, burtséð frá getu þeirra.*

Notkun matsupplýsinga um einstaka nemendur – einnig þá sem eru með sérþarfir – til að mæla og hækka síðan menntastaðla er afar brýnt mál í öllum viðkomandi löndum. Þótt ekki sé um grunnskólanám að ræða er ekki hægt að horfa fram hjá áhrifum alþjóðlegra samanburðarannsókna á menntastöðlum – einkum PISA-rannsóknunum sem gerðar eru á vegum Efnahags- og framfarastofnunar (www.pisa.oecd.org). Lögð er stöðugt meiri áhersla á aukna ábyrgð í menntamálum – jafnt á landsvísu sem innan sveitarfélaga og jafnvel skóla – og þar með á notkun upplýsinga um frammistöðu nemenda sem afgerandi þátt í stefnumótun í menntamálum.

Brýn verkefni

Stefnumótandi aðilar og sérfræðingar í viðkomandi löndum þurfa að leysa fjölda vandasamra álitamála varðandi stefnu og starf á sviði námsmats:

- Að hve miklu leyti ættu „áhættusamir ábyrgðarþættir“ að snerta matsupplýsingar frá nemendum? Hvernig ættu stefnumótandi aðilar að nota upplýsingar úr stöðluðu námsmati til að leggja dóm á gæði menntakerfisins og tiltekinna þátta innan þess? Hvernig eru upplýsingarnar notaðar við vandasama ákvarðanatöku um framtíð skólanna, kennsluáætlanir, kennara og jafnvel nemendurna sjálfa?
- Hvaða rétt eiga nemendur með sérþarfir á að taka þátt í samræmdum prófum? Eiga allir nemendur jafnan rétt á námsmati innan almenna skólakerfisins?
- Veitir réttur á að taka þátt í námsmati einnig rétt á að beitt sé viðeigandi matsaðferðum vegna einstaklingsbundinna sérþarfa? Hvernig er samræmdum prófum breytt til að koma í veg fyrir að nemendur með ýmiss konar sérþarfir mæti þar fyrirstöðu?
- Hvernig er best að vinna úr matsupplýsingum sem taka einnig til nemenda með sérþarfir í skýrslugerð um menntastaðla? Hvernig er hægt að gera grein fyrir hlutfallslegum árangri og frammistöðu nemenda með sérþarfir og forðast jafnframt þá hættu að „raða“ eða „flokka“ einstaka nemendur, skóla eða jafnvel svæði?

Í skýrslunni frá Englandi segir að þegar áhersla sé lögð á að nota staðla við námsmat skapi slíkt: ... *ákveðna hættu hvað varðar nemendur með sérþarfir ...* sem finna þurfi lausn á. Í skýrslunni frá Svíþjóð segir að það ætti að vera: ... *ákveðin málamiðlun milli þeirra skilyrða sem sett eru í ákvarðanatökuférlinu og aðstæðna og möguleika í viðkomandi skóla ...*

Nýjungar

Við rannsókn á landsskýrslunum er ljóst að um ýmsar nýjungar er að ræða í stefnu og starfi hvað varðar verkefni og málaflokka sem tengjast notkun matsupplýsinga við setningu menntastaðla. Þessar nýjungar, ásamt ýmsum dæmum um hvernig þær hafa verið útfærðar í viðkomandi löndum, eru kynntar hér fyrir neðan.

Allir nemendur eiga rétt á góðri menntun, einnig nemendur með sérþarfir.

Unnið er að því í fjölda landa að tekið sé tillit til ákveðinna réttinda í allri menntastefnu og þannig tryggt að nemendum með sérþarfir standi góð menntun til boða. Á Englandi beinist átakið „öll börn skipta máli“ að frammistöðu nemenda og krafa er um að í öllum skólum sé komið til móts við þarfir allra nemenda. Á Íslandi fer fram staðlað námsmat sem byggist á markmiðum aðalnámskrár og er notað til að bæta námið. Það leiðir til aukinnar umræðu um gæði og setningu „staðla fyrir nám án aðgreiningar“ í skólum.

Í Ungverjalandi er setning staðla til upplýsinga í umræðunni um rétt allra nemenda á gæðamenntun og stefnt er að því að nota matsupplýsingar í tengslum við þarlenda staðla til að tryggja að réttinda sé gætt.

Setning staðla er aðeins einn liður í stefnumótun á sviði námsmats.

Í stöðugt fleiri löndum eru matsupplýsingar, sem aflað er til að setja menntastaðla, nýttar sem liður í stefnumótun á sviði námsmats, en ekki sem eini áhersluliðurinn. Á Íslandi er skýr stefna um að megintilgangur námsmats sé að bæta nám allra nemenda og er það liður í þeirri stefnu að settir séu menntastaðlar. Stefnan í einstökum sveitarfélögum styður síðan við þetta með símati í almennum skólum.

Í Danmörku er nú verið að innleiða svokallað „niðurstöðumiðað kerfi“ þar sem samræmd próf og upplýsingar úr lokamati eru notaðar við setningu menntastaðla. En þetta kerfi tengist þó greinilega: ... *leiðsagnarmati sem er mikilvægasta tækið til að tryggja gæði ...*

Í menntamálaráðuneyti Austurríkis hefur sú ákvörðun verið tekin að nemendur með sérþarfir taki ekki samræmd próf, heldur skuli skilgreina „staðla í sérkennslu“ þar sem lögð er áhersla á aukin gæði umhverfis og aðferða. Hópur sérfræðinga er að vinna að leiðbeiningum varðandi eftirfarandi atriði: skilgreiningu á stöðlum í skólum án aðgreiningar; notkun einstaklingsáætlana við mat á starfsemi og gæðamat; endurskipulagningu á frumgreiningu á sérþörfum; meiri sveigjanleika í fjárveitingum til sérkennslu;

endurskoðun á kennarastarfinu í tengslum við nýja valkosti í kennaranámi.

Réttur allra nemenda til að taka þátt í samræmdum prófum tryggður.

Ljóst er að réttur allra nemenda til að taka þátt í almennu námsmati er viðurkenndur í flestum viðkomandi löndum sem hafa innleitt eða eru að innleiða slík kerfi. Þessari viðurkenningu fylgja síðan skýrar reglur sem eiga að tryggja:

- að nemendum með sérþarfir sé gert kleift að gangast undir staðlað mat;
- að matsaðferðir séu lögmætar og miði að námi án aðgreiningar, fremur en aukinni aðgreiningu með áherslu á veikleika sem leiðir til þess að nemendur eru í auknum mæli flokkaðir eftir getu.

Hugtakið „heilðarmat“, sem felur í sér að öll próf og matsaðferðir séu þróaðar og hannaðar þannig að þær séu eins aðgengilegar og kostur er, er málefni sem vinna þarf að í viðkomandi löndum.

Í Tékklandi og Danmörku er aðlagð mat fastur hluti af því kerfi sem nýbyrjað er að þróa. Á Englandi hefur aðlagð námsmat fyrir nemendur með sérþarfir verið í þróun um tíma. Sem dæmi um slíkt er „P“-kvarðinn svokallaði, en þar er um að ræða sérstaklega flokkuð próf fyrir nemendur sem eiga við námserfiðleika að etja og eru ekki færir um að standast lágmarkskröfur aðalnámskrár.

Áhersla á niðurstöður úr námsmati og prófunum á landsvísu endurskoðuð.

Í sumum löndum felst nýbreytni í því að leggja áherslu á matsaðferðir. Dæmi um slíkt er að finna í Lettlandi þar sem námsmat beinist að því að greina hæfni til að leysa vandamál en ekki til að muna upplýsingar eða staðreyndir.

Í Portúgal er námsmat augljóslega tengt mælikvörðum sem notaðir eru til að meta námshæfileika. Ætlunin er að öllum kennurum verði alveg ljóst hvað, hvernig og hvenær á að meta og þeir geti síðan nýtt niðurstöður námsmatsins til að bæta námið.

En í fjölda landa er þó stöðugt unnið að því að tryggja að námsmatsupplýsingar séu ekki fyrst og fremst notaðar til að bera saman nemendur, kennara, skóla eða svæði. Í skýrslunni frá Frakklandi er skýrt dæmi um tilraunir til að takast á við þetta atriði. Jafnvel þótt matsupplýsingar um einstaka nemendur vísi til „námsmatsreglna“ gera niðurstöðurnar það ekki: ... *hvetja foreldra til að gera samanburð á skólum ... [og] tengist ekki fjárveitingum.*

Notkun matsupplýsinga til að skipuleggja nám fyrir einstaka nemendur.

Þetta er nýtt svið sem öll lönd sem eru með námsmat á landsvísu stefna að, því að athyglin beinist þá í meginatriðum að tilganginum sem liggur að baki – þ.e. að nota skuli upplýsingar úr slíku námsmati til að bæta nám einstakra nemenda.

Í sænsku landsskýrslunni er sjónum beint að vandamáli sem mörg lönd glíma við – hvernig hægt er að ná réttu jafnvægi milli þess að: ... *matsupplýsingar séu notaðar til að stuðla að þroska nemenda og almenns áhuga á upplýsingum um framfarir í skólastarfi.*

Á Íslandi er ein aðferð sú að námsmatsupplýsingar á landsvísu, sem notaðar eru við ákvarðanatöku vegna einstakra nemendur, eru skoðaðar út frá lýðfræðilegum viðmiðunum. Jafnframt er stefnan varðandi fjárveitingar og úrræði innan sveitarfélaga skoðuð og metin.

Upplýsingarnar sem lesa má út úr landsskýrslunum sýna að með því að innleiða þær nýjungar sem lýst er hér fyrir framan verða löndin færari um að ná því markmiði að námsmatsupplýsingar verði notaðar til að bæta nám allra nemenda, einnig þeirra sem eru með sérþarfir.

3.2 Notkun frumgreiningar á sérþörfum til upplýsinga um nám og kennslu

Öll þátttökulöndin þurfa að takast á við það verkefni að tryggja að þær matsaðferðir sem notaðar eru við frumgreiningu á sérþörfum veiti upplýsingar sem nýta má í námi og kennslu. Fyrst og fremst skal taka upp kennslufræðilegar aðferðir sem byggja á námsþörfum þar sem umsjónarkennarinn ber aukna ábyrgð á frumgreiningu og síðan símati, í stað þess að sérþarfir séu greindar með læknisfræðilegum

---

aðferðum sem beinast að hömlun einstaklingsins.

Í öllum löndunum koma þverfagleg teymi sérfræðinga úr ýmsum greinum (heilbrigðis-, félagsmála- og/eða sálfræðipjónustu) að frumgreiningu á þörfum nemenda og sums staðar leiðir þetta enn þá til ákvarðanatöku varðandi úrræði og skólavist.

Brýn verkefni

Í kjölfar aukinnar áherslu á frumgreiningu til upplýsinga um nám og kennslu, í stað flokkunar eftir getu samkvæmt „sjúkdóms“greiningu, er mikilvægt að leitað sé svara við eftirfarandi spurningum í viðkomandi löndum:

- Er um mikla aðgreiningu að ræða í menntakerfum þar sem megináhersla er lögð á frumgreiningu á sérþörfum en ekki annars konar námsmat? Getur aukin áhersla á greiningu á sérþörfum leitt til þess að fleiri nemendur flokkast í hóp þeirra sem þurfa stuðning? Hvernig er hægt að þróa sanngjarnar og hlutlausar matsaðferðir þar sem flokkun sem leiðir til þess að stöðugt fleiri nemendum er vísað til sérkennsluúrræða verður í lágmarki?
- Hvernig er hægt að komast hjá því að frumgreining sé eins konar „áhættu“mat? Hverjar eru afleiðingar þess að „opinbert“ mat á þörfum sé í beinu samhengi við fjárveitingar? Hvaða aðferðum er augljóslega beitt þegar beðið er um námsmat frá skólum, kennurum og foreldrum, ef mat á þörfum er í beinu samhengi við fjárveitingar?
- Hvernig ber að endurmeta samhengið milli fjárveitinga og greiningar? Hvernig er hægt að forðast hlutdrægni og huglæg viðhorf þegar námsmat er framkvæmt með það fyrir augum að úrræði eða skólavist fái st? Hvernig er hægt að koma til móts við þá hagsmuni sumra aðila að í matskerfinu sé lögð áhersla á frumgreiningu?
- Hvernig eiga tengslin milli „sjúkdóms“greiningar og mats sem beinist að námi og menntun að vera? Geta framfarir í læknávisindum stuðlað að upplýsingaöflun sem nýtist í menntamálum?
- Hvernig verður frumgreiningu á þörfum, þar sem þverfaglegt sérfræðingateymi kemur að málum, best stýrt? Hver ber í raun ábyrgð á heildarmatinu? Hver gætir þess að matsupplýsingarnar komi að gagni í menntamálum? Hver gætir þess að símat á námi nemenda fari fram og að beitt sé sérstökum nálgunum vegna

sérparfa (sérhæfð tæki og tækni, sérkennarar og stuðningsaðilar, einstaklingsáætlanir)?

- Hvernig getur námsmat tekið tillit til þess að sérparfir nemanda skapist fyrst og fremst af aðstæðum í skólanum en ekki af persónulegum aðstæðum þeirra? Hvernig er gert ráð fyrir umbótum í skólastarfi með frumgreiningu á einstaklingsbundnum þörfum? Hvernig er tekið tillit til skóla, heimilis og annarra umhverfisþátta í námsmati þar sem litið er til heildarsamhengis en ekki einungis nemenda?

Nýjungar

Í landsskýrslunum er sjónum beint að nýjungum í stefnu og starfi á sviði námsmats þar sem reynt er að taka tilliti til þessara atriða.

Breyttar skoðanir á því hvaða hlutverki og tilgangi frumgreiningu á þörfum nemenda gegnir.

Í nokkrum landanna er bent á breyttan tilgang frumgreiningar; það sé svið sem þarfnist þróunar og nýjunga. Lögð er áhersla á tvo þætti.

Sá fyrri er tilgreindur í skýrslunni frá Frakklandi þar sem bent er á að frumgreiningu þurfi að framkvæma í þeim ásetningi að nemandi sé veittur stuðningur í almenna skólakerfinu, en ekki sé lögð áhersla á spurninguna um hvers konar sérúrræða nemandinn kunnir að þarfnast. Og í Hollandi ganga menn lengra: ... *matsteymi [ættu] ekki að einblína á yfirgripsmiklar lýsingar á hömlun nemandans sem matsniðurstöðu, heldur einbeita sér að því – allt frá upphafi – að framkvæma mat í því skyni að hægt sé að taka ákvarðanir varðandi kennsluhætti.*

Í skýrslunni frá Hollandi er lögð áhersla á annað aðalsvið þeirra nýjunga sem unnið er að í ýmsum löndum – við frumgreiningu á þörfum þurfi ákvarðanir varðandi nám og kennslu að vera í fyrirrúmi og forðast ætti að „flokka“ nemendur að óþörfu. Ef slík breyting á áherslum verður samþykkt verða matsupplýsingarnar ekki eingöngu notaðar til opinberrar ákvarðanatöku, heldur verða: ... *foreldrar, nemendur og kennarar sá „neytendahópur“ sem matsniðurstöður beinast að ...*

Nýjar skoðanir á því hvaða hlutverki frumgreining á þörfum gegnir tengjast mjög þeim tengslum sem eru milli frumgreiningar og fjárveitinga. Þetta er það svið sem áframhaldandi umræður og nýjar hugmyndir munu snúast um.

Stuðningur og úrræði sem koma til móts við sérþarfir nemenda eru ekki einungis háð því að fram hafi farið „formleg“ greining og ákvörðun þar að lútandi tekin.

Frumgreining á þörfum sem leiðir til þess að einhvers konar „opinber ákvörðun“ um stuðning er tekin er málefni sem verið er að fjalla um á einn eða annan hátt í öllum viðkomandi löndum. Eistland og England eru dæmi um lönd þar sem stuðningur við tiltekna nemendur með sérþarfir í almennum skólun er ekki endilega háður einhvers konar opinberri ákvörðun sem byggist á þverfaglegu mati. Skólum standa aðrar stuðningsleiðir til boða eftir því hvernig fjárveitinga- og stuðningskerfi fyrir almenna skóla eru í heild sinni.

Nýjungar á þessu sviði eru því háðar almennum stefnubreytingum á sviði sérkennslu. Dæmin um nýjungar, með innleiðingu og notkun upplýsinga úr frumgreiningu, hér á eftir má líta á sem dæmi um bestu starfshætti og byggja mætti ákvarðanir um stefnubreytingar á þeim.

Þverfagleg teymi annast frumgreiningu og umsjónarkennarar, foreldrar og nemendur taka fullan þátt í matsferlinu.

Breyttur skilningur á því í hvaða tilgangi frumgreining á þörfum fer fram snertir óhjákvæmilega spurninguna um hver ætti að framkvæma slíkt mat. Í öllum löndum er stefnt að því að frumgreining sé framkvæmd af teyimum sem „viðkomandi aðilar“ á því sviði skipa. Foreldrar gegna aðalhlutverki í þessu ferli, en tekið er tillit til þátttöku nemenda sjálfra, umsjónarkennara sem og sérfræðinga á ýmsum sviðum sem eru með mismunandi faglegan bakgrunn (þar með talið innan heilbrigðis-, félags- og sálfræðipjónustunnar).

Í Sviss er lítið á „þverfagleg“ teymi sem foreldrar og nemendur taka fullan þátt í sem framfaraskref þar sem slík teymi eru fær um að meta þarfir nemandans á upplýstan hátt og í réttu samhengi. Nánar er fjallað um þetta í skýrslunni frá Hollandi: ... *Lítið er á kennara sem*

sérfræðinga í menntamálum, foreldra sem sérfræðinga í hagnýtum efnum og einnig er litið á nemendur sem mikilvæga þátttakendur þegar verið er að meta þarfir þeirra. Þeir veita mikilvægar upplýsingar á öllum stigum og geta því komið að málum sem eins konar ráðgjafar.

Á Spáni er lögð áhersla á nauðsyn þess að menntamál séu einnig höfð í huga í matinu þar sem þverfagleg teymi nota sömu viðmiðanir í starfi sínu, jafnvel þótt matstæki og fræðilegar nálganir séu mismunandi.

Frumgreining ætti að vera til upplýsinga við gerð einstaklingsáætlunar eða annars konar markmiðasetningar.

Þær nýjungar sem greint er frá hér fyrir framan beinast allar að þeim nýju upplýsingum sem frumgreining á þörfum leiðir til. Í flestum landanna er verið að hverfa frá mati sem tengist „sjúkdóms“greiningu og taka upp aðferðir sem varða fremur nám og kennslu. Í Frakklandi er stefnan sú að með frumgreiningu á þörfum eigi að skilgreina styrkleika og þarfir ekki síður en veikleika og miða skuli að því að afla upplýsinga til að hægt sé að gera einstaklingsáætlun eða aðra álíka námsáætlun fyrir nemandann.

Í skýrslunum frá Kýpur, Ítalíu, Hollandi og Portúgal, svo að nokkur lönd séu nefnd, er alls staðar lögð áhersla á að námsmat þurfi að sýna heildarsamhengi og leiða til þess að fram komi niðurstöður og tillögur um ákveðnar aðgerðir. Á Spáni er tiltekin þróunarvinna fólgin í því að aðilar í þverfaglegum teyimum sem vinna að slíku námsmati fylgi starfi sínu eftir í skólunum til að geta séð hvernig tillögur þeirra skila sér í einstaklingsáætlunum fyrir nemendur.

Þessi nýbreytni sýnir hve brýnt er að frumgreiningu á þörfum sé fylgt eftir með símati. Þessar tvær aðferðir tengjast innbyrðis og ættu að bæta hvor aðra upp. Í skýrslunni frá Íslandi kemur þetta skýrt fram: ... *mikilvægt er að læknar og sálfræðingar framkvæmi formlegt þroskamat, en það er einnig mikilvægt að brúa betur það bil sem er milli matsniðurstaðna og kennslu og annarrar starfsemi í skólum.*

Ferlið sem fylgir einstaklingsáætlun getur verið mjög frábrugðið

„almennu“ námsmati. Stjórnvöld sums staðar – svo sem á Englandi – hafa því stuðlað að því að einstaklingsáætlanir vegna sérþarfa verði hluti af almennu skólastarfi sem tekur til einstaklingsbundins náms og eftirlits með öllum nemendum.

3.3 Þróun stefnumótunar og starfshátta sem stuðla að símati

Símat sem nýtist beinlínis við ákvarðanatöku varðandi kennslu og nám fer með einhverju móti fram í skólum í nánast öllum löndunum. Í almennum skólum er mat til upplýsinga um nám og kennslu oft tengt námskrá eða námsáætlunum allra nemenda með beinum hætti – einnig þeirra sem eru með sérþarfir. Líta má á slíka nálgun sem órofa hluta af starfinu þar sem ekki er um „sértækar“ matsaðferðir og matstæki að ræða, heldur er sömu áherslum og aðferðum yfirlétt beitt gagnvart öllum nemendum.

Brýn verkefni

Við athugun á landsskýrslunum virðist sem brýnasta verkefnið sé ekki endilega spurningin um hvernig innleiða skal símat til upplýsinga um nám og kennslu, heldur hvernig skuli stuðla að slíku starfi með stefnumótun og leiðbeiningum.

Eftirfarandi spurningar eru mikilvægar í því sambandi:

- Eiga allir nemendur í almennum skólum rétt á símati? Eiga nemendur með sérþarfir rétt á sams konar símati og bekkjarfélagar þeirra? Eru þessi réttindi tilgreind í stefnuyfirlýsingum?
- Hver er ábyrgur fyrir því að símat sé innleitt og framkvæmt? Er ábyrgðin fyrst og fremst hjá skólanum og umsjónarkennara eða er slíkt mat fyrirskipað af utanaðkomandi aðilum? Er það námi án aðgreiningar til framdráttar að skólinn hafi að einhverju leyti vald til að innleiða og framkvæma námsmat?
- Hvernig afla skólar og kennarar sér ráðgjafar við að innleiða og framkvæma símat? Með hvaða hætti veita aðilar í sérfræðingateymum ráðgjöf? Ef námsmat er hluti af yfirlýstum markmiðum stjórnvalda í menntamálum, hvaða „leiðbeiningar“ standa þá kennurum til boða í þeim efnum?
- Hvaða tengsl ættu að vera milli frumgreiningar, símats og einstaklingsáætlana (eða sambærilegra aðferða við markmiðasetningu) hvað varðar nemendur með sérþarfir? Hver er

hættan á að nemandi verði flokkaður eftir getu ef einstaklingsáætlun inniheldur aðeins „sjúkdóms“greiningu en ekki tillögur um nám og kennslu? Hvernig fara viðkomandi umsjónarkennarar og aðilar í sérfræðingateymum að því að tryggja tengsl sín á milli?

Nýjungar

Í landsskýrslunum koma fram skýr dæmi um nýjungar, bæði hvað stefnu og starf í matsmálum varðar. Hægt er að flokka þessi dæmi í nokkra meginþætti.

Stefnumótun á landsvísu sem stuðlar að símati í almennum skólum.

Taka þarf tillit til ýmissa atriða í stefnumótun landa varðandi símat til upplýsinga um nám og kennslu. Í fyrsta lagi er í auknum mæli talið að ábyrgðin á frammistöðu nemenda sé ekki einungis í höndum umsjónarkennara heldur skólans í heild sinni og jafnvel einnig stefnumótandi aðila, bæði innan sveitarfélaga og á landsvísu. Í Noregi er gengið út frá því að stefnumótunin á landsvísu sé ábyrg fyrir frammistöðu einstakra nemenda.

Í flestum landanna er unnið að því að tryggja að nemendur með sérþarfir eigi rétt á símati. Í Litháen er til dæmis ekki um neinar sérstakar matsaðferðir að ræða fyrir nemendur með sérþarfir í almennum skólum. Í Eistlandi eiga allir nemendur í almennum skólum rétt á símati í kjölfar nýlegrar lagasetningar (2005).

Ekki þarf einungis að tryggja rétt nemenda á símati með stefnumótun, heldur þarf einnig að veita kennurum og skólum stuðning við að innleiða og framkvæma slíkt mat. Í flestum þeim löndum sem eru með námskrár eða áætlanir á landsvísu er unnið að eða þegar búið að koma á leiðsögn og stuðningi við framkvæmd símats. Í landsskýrslunni frá Noregi er sýnt fram á megintilgang slíkra leiðbeininga: ... *allir kennarar ... öðlast sama skilning á námskrá og námsefni.*

Á Kýpur, þar sem ítarlegar umræður á þessu sviði fóru fram, hefur verið unnið að greinargóðum leiðbeiningum fyrir almenna kennara og

þeim fylgja ýmis tæki sem nota skal við námsmat, nám og kennslu.

Í Tékklandi er slíkar leiðbeiningar að finna í landsáætluninni um þróun í menntamálum. Í Eistlandi munu nýjar námskráráætlanir einnig innihalda slíkar leiðbeiningar og á Englandi eru, auk almennrar námskrár, ýmsir „staðlar“ og leiðbeiningar um hvers kyns símat.

Í þróunaráætlunum skóla ættu að liggja fyrir skýr fyrirmæli um símat.

Auk stefnumótunar á landsvísu sem stuðlar að mati til upplýsinga um nám og kennslu er mikilvægt að þróuð sé stefna eða fyrirmæli innan skólakerfisins. Í skýrslunni frá Danmörku er lögð áhersla á mikilvægi þess að skólar hafi skýra forystu og að nauðsynlegt sé að til séu fyrirmæli um hvernig námsmat skuli fara fram. Slík fyrirmæli eru í hávegum höfð í Belgíu (flæmskumælandi hlutanum) og Ungverjalandi þar sem samþætta skal matsaðferðir við þróunaráætlanir og fyrirmæli innan skólanna. Í öllum skólum á Spáni taka námsáætlanir „tillit til fjölbreytileika“ og námsmat er í auknum mæli hluti af þeim.

Þróun samstarfshópa til að stuðla að símati í almennum bekkjum.

Ýmsar nýjar aðferðir hafa verið viðurkenndar til stuðnings almennum skólum og umsjónarkennurum við þróun skilvirkra matsaðferða fyrir nemendur með sérþarfir. Öll dæmi sýna að lögð er áhersla á að almennum skólum sé veittur stuðningur, upplýsingar og fjárveitingar/úrræði. Einnig er lögð áhersla á að þróa samstarf á þann veg að sérfræðingar starfi með kennurum, en kennarar séu þó ekki sviptir þeirri ábyrgð að meta nemendurna.

Í Lúxemborg eru almennir kennarar gjarnan saman í vinnuhópum þar sem þeir geta átt samstarf og miðlað reynslu hver með öðrum. Á Íslandi, Grikklandi og Portúgal annast almennir kennarar námsmat, en geta leitað aðstoðar hjá stofnunum þar sem þverfagleg teymi sérfræðinga eru að störfum. Á Kýpur, Grikklandi, Ungverjalandi, Ítalíu og Póllandi starfa kennarar og sérhæfðir stuðningsaðilar saman í „námsmatsteymum“ eftir þörfum.

Í Austurríki, Tékklandi og Grikklandi geta almennir skólar, kennarar og jafnvel foreldrar fengið ráðgjöf og stuðning hjá sérkennslu- og ráðgjafarmiðstöðvum varðandi sérfræðiálit og úrræði. Í Þýskalandi er einnig verið að byggja upp samstarfsnet ýmissa aðila sem koma að námsmati – til dæmis almennra skóla og sérskóla og stofnana. Símat sem skráð er í einstaklingsáætlanir fer fram á flestum stöðum og eru almennu skólarnir ábyrgir fyrir því starfi.

Samstarf er einnig mikið áhersluatriði í tilraunaverkefnum í Belgíu (flæmskumælandi hlutanum) þar sem sérskólar veita almennum skólum ráðgjöf og veitt er gagnkvæmt sérfræðiálit. Í Noregi stendur sérfræðikunnáttu varðandi námsmat í almennum skólum til boða í svokölluðum „sýningar“skólum, sem búa yfir sérhæfingu sem aðrir skólar geta lært af.

Í skýrslunum frá Danmörku og Þýskalandi er lögð áhersla á hve nauðsynlegt sé að gott samstarf sé milli leikskólastigs, almennra grunnskóla og sérfræðingateyma. Ákjósanlegt er að beitt sé svipuðum matsaðferðum frá einu skólastigi yfir á annað þegar um er að ræða nemendur með sérþarfir, fjölskyldur þeirra og kennara.

Víðtækara námsmat sem tekur ekki einungis til bóklegs náms/námssgreina.

Í stöðugt fleiri löndum er ýmiss konar nýbreytni fólgin í því að víðtækt mat fari fram sem taki til skólagöngu nemandans á öllum sviðum – náms, hegðunar, félagslegra tengsla, samskipta við skólafélaga o.s.frv. Í bæði Ungverjalandi og Þýskalandi er lögð áhersla á nauðsyn þess til að nemendur eigi auðvelt með að aðlagast aðstæðum í skóla.

Auk þess sem áhersla er lögð á víðtækt mat þarf einnig að tryggja að matsupplýsingarnar komi bæði nemendum og kennurum til góða og að því er unnið í fjölda landa. Í Póllandi er unnið markvisst að því að matsupplýsingar séu notaðar til að veita nemendum skýr og jákvæð viðbrögð í skólastarfinu. Í Lettlandi og Litháen er talið hvetjandi fyrir nemendur að fá upplýsingar um frammistöðu sína í námi, en með því að tryggja að nemendur skilji hvernig þeir lærðu eitthvað (og hvað þeir lærðu) þá verður námsmatið að tæki fyrir nemendur sem veitir þeim skilning á eigin námsferli.

Styrkja þarf tengslin milli einstaklingáætlunar (eða annarrar einstaklingsbundinnar markmiðasetningar) og námsmats.

Í öllum viðkomandi löndum hafa verið teknar upp ýmsar aðferðir til að tengja saman símat og einstaklingsáætlanir nemenda. Þrjú tiltekin dæmi sýna þau meginatriði sem lögð er áhersla á.

Í fyrsta lagi er í Hollandi unnið samkvæmt „þarfabundnu mati“ sem kveður á um að taka eigi tillit til allra ráðlegginga sem koma fram við frumgreiningu á þörfum nemanda í einstaklingsáætlunum þeirra og setja fram skýrar leiðbeiningar um markmið með kennslu og símati. Í öðru lagi er þess gætt í Svíþjóð, bæði hvað stefnu og starf varðar, að rannsaka tengslin milli námsmats og einstaklingsáætlunar og finna út bestu leiðina til að tryggja að þessir tveir þættir styðji hvor annan. Síðast en ekki síst er helsta inntak tilraunaverkefna á sviði náms án aðgreiningar í Belgíu (frönskumælandi hlutanum) að samþætta námsmat við einstaklingsáætlun.

Þróun matsaðferða og þeirra matstækja sem almennum kennurum standa til boða.

Brýnt er að þróa nýjar og fjölbreytilegar matsaðferðir og tæki í öllum viðkomandi löndum. Allar landsskýrslurnar sýna mjög sérhæfð dæmi um nýjungar sem unnið er að – ekki er gerð grein fyrir þeim hér en lesendum er bent á viðkomandi skýrslur til nánari upplýsinga.

Þó er nauðsynlegt að varpa ljósi á tvö almenn atriði varðandi matsaðferðir og matstæki. Hið fyrra er fjallað um í skýrslunni frá Lúxemborg þar sem lögð er áhersla á að breyta skilningi kennara, nemenda og foreldra á þeim möguleikum sem núverandi matstæki bjóða upp á. Einkum ber að nefna að núverandi námsmatsaðferðir, sem einkum eru notaðar við lokamat, má þróa þannig að úr verði gagnlegt: ... *samskiptatæki fyrir foreldra, börn og skóla.*

En á einu sviði má sjá fyrir sér miklar nýjungar og það lýtur að sjálfsmati nemenda. Í skýrslum Austurríkis, Danmerkur, Þýskalands og Ungverjalands er með mismunandi hætti bent á þörf nemenda til að: ... *vera beinir þátttakendur í matsferlinu ...*

Í Lúxemborg er lögð áhersla á nauðsyn þess að nemendur beri ábyrgð á eigin námi með því að taka þátt í að meta það og á Íslandi fer fram mikið þróunarstarf sem felst í sjálfsmati nemenda og markmiðasetningu.

Öll löndin leggja, hvert á sinn hátt, áherslu á nauðsyn þess að þróa þá jákvæðu kosti sem sjálfsmat getur hugsanlega haft fyrir nemendur með sérþarfir og kennara þeirra.

Nýjar aðferðir við skráningu matsupplýsinga og vísbendinga um námsframvindu nemenda.

Nýjungar á sviði matsaðferða og matstækja tengjast einnig nýjum aðferðum við skráningu matsupplýsinga og vísbendinga um námsframvindu. Enn á ný má finna sértæk dæmi um starfshætti í öllum landsskýrslunum en beina skal sjónum að nokkrum almennum þáttum sem sameiginlegir eru í öllum löndunum.

Í nánast öllum landsskýrslunum er fjallað um aukin not af verkmöppu nemanda um eigin námsframvindu – í skýrslunum frá Austurríki, Tékklandi, Danmörku, Þýskalandi og Ungverjalandi eru gefin skýr dæmi um ólíkar aðferðir sem hægt er að beita við gerð slíkrar möppu.

Víðast hvar er lögð áhersla á notkun upplýsinga- og samskiptatækni við skráningu slíkra upplýsinga. Á Íslandi eru til dæmis notaðar upptökur á samtölum og myndbönd af nemendum við nám.

Sú áhersla sem hvarvetna hefur verið lögð á þróun nýrra aðferða við að meta nemendur, sem og skrá námsframvindu þeirra, miðar alfarið að því að kennarar í almennum skólum fái nauðsynleg tæki til að geta framkvæmt einstaklingsbundið mat á nemendum með sérþarfir. Í Belgíu (flæmskumælandi hlutanum) er gerð skýr grein fyrir því að þróun einstaklingsbundinna matsaðferða byggist á því að nám nemenda með sérþarfir í almennum skólum verði almennt einstaklingsmiðað – ekki sé hægt að aðgreina þá tvo þætti.

Í skýrslunni frá Íslandi er tekið undir þetta sjónarmið: ... *fjölbreyttar kennsluaðferðir eru lykillinn að námsmati fyrir alla ... Það er mikilvægt að námsmat fyrir alla verði hluti af því heildarferli sem fram*

---

fer við þróun skóla án aðgreiningar.

3.4 Samantekt

Verkefnin þrjú sem lýst er hér fyrir framan – og nýjungar sem þeim tengjast – vekja spurningar um þann mismunandi tilgang með námsmatum sem gerð er grein fyrir í 2. kafla. Í meginatriðum snúast þessi verkefni um að hvert landi vegi og meti að nýju samspil þeirra þátta sem matskerfi þeirra á að þjóna. Lögð er áhersla á þrenns konar námsmat: mat til setningar menntastaðla, frumgreiningu á þörfum og mat til upplýsinga um nám og kennslu.

Þessi þrenns konar matsferli hafa öll sína kosti og galla hvað stefnu og starf varðar og ekkert þeirra er „best“ eða „það sem koma skal“. Mismunandi áherslur, gamalkunnur skortur á athygli varðandi eina aðferð eða of mikill áhugi á annarri, verða mönnum hvatning til dáða og slíkt leiðir til breytinga. Víða um lönd er reynt að þróa áfram þá jákvæðu kosti sem þessi þrenns konar matsferli hafa greinilega til að bera og draga úr óheppilegum áhrifum annarra.

Við rannsókn á landsskýrslunum kemur fram að öll löndin eru, hvert með sínum hætti, að vinna að því að jafnvægi náist milli þessara aðferða og það gæti skilað sér til framtíðar. Jafnvægi varðandi námsmat í skólum án aðgreiningar felst í því að hver „þáttur“ þess komi að gagni og styðji aðra þætti. Jafnvægi einkennist einnig af stefnu og starfi þar sem forðast ber „áhættu“mat og lágmarka skal hugsanlegar neikvæðar afleiðingar einhverra matsaðferða eða starfshátta gagnvart nemendum – einkum þeim sem eru með sérþarfir.

Í stuttu máli sagt er brýnasta verkefnið sem leysa þarf í viðkomandi löndum að þróa matskerfi sín á þann veg að þau stuðli að og standi ekki á nokkurn hátt í vegi fyrir námi án aðgreiningar. Í eftirfarandi kafla er fjallað um helstu stefnu og starfshætti sem beita þarf til að tryggja að námsmat stuðli að námi án aðgreiningar.

4. NÁMSMAT FYRIR ALLA – TILLÖGUR UM STEFNU OG STARF

Enda þótt löndin byggji á afar misjöfnum grunni er hvarvetna unnið að því að nota námsmat til að stuðla að námi án aðgreiningar en ekki öfugt. Enn fremur fer hvarvetna fram umræða um hvernig gera megi matskerfin aðgengilegri fyrir nemendur með ólíkar sérþarfir.

Í sumum landanna – til dæmis Þýskalandi og Austurríki – er þetta spurning um hvaða réttindi nemendur með sérþarfir hafa til þátttöku í almennu matsferli. Í löndum þar sem stefnan er sú að fram fari námsmat á landsvísu er miðað að því að námsmat nái til fleiri en ella með því að aðlaga eða breyta almennum matsaðferðum á þann veg að þær henti fyrir nemendur með ólíkar sérþarfir.

Mikil áhersla er lögð á að laga almennar matsaðferðir að aðstæðum og víða um lönd er tilhneigingin sú að komið verði á „alhliða mati“ þar sem gert er ráð fyrir því að efni og búnaður þar að lútandi henti eins mörgum nemendum og kostur er á og að engu þurfi að breyta á seinni stigum.

Augljóst er að breiðara hugtak er að verða til í viðkomandi löndum og skapa þarf skilning á því, þ.e. *námsmat fyrir alla*. Í eftirfarandi köflum er fjallað nánar um þetta efni.

4.1 Námsmat fyrir alla

Rannsókn á upplýsingum sem fram komu í verkefninu leiddi í ljós að lýsa má námsmati fyrir alla á eftirfarandi hátt:

Námsmat í almennum skólum þar sem stefna og starf miðar að því að efla menntun allra nemenda eins og kostur er. Aðalmarkmiðið með námsmati fyrir alla er að allar stefnur og aðferðir sem beitt er stuðli að aukinni þátttöku og aðlögun allra nemenda, sem eiga á hættu að vera aðgreindir, einnig þeirra sem eru með sérþarfir.

Til að hægt sé að ná slíku markmiði þarf að gera grein fyrir fjölda atriða.

Reglur sem styðja námsmat fyrir alla

- Nota ber allar matsaðferðir til að stuðla að menntun fyrir alla nemendur;
- Allir nemendur ættu að eiga rétt á þátttöku í öllum matsaðferðum;
- Taka þarf tillit til sérþarfa nemenda og gera ráð fyrir þeim í öllum almennum stefnum, sem og sértækum stefnum vegna sérþarfa, í matsmálum;
- Allar matsaðferðir eiga að styðja og styrkja hver aðra;
- Allar matsaðferðir eiga að miða að því að „fagna“ fjölbreytileika með því að skilgreina og meta námsframvindu og árangur hvers einasta nemanda;
- Námsmat fyrir alla miðar alfarið að því að koma í veg fyrir aðgreiningu með því að forðast – eins og kostur er – hvers kyns flokkun og með því að beina sjónum að námi og kennslu sem stuðlar að námi án aðgreiningar í almennum skólum.

Áhersluatriði varðandi námsmat fyrir alla

- Markmiðið með námsmati fyrir alla ætti að vera aukin námsgæði fyrir alla nemendur í almennum skólum;
- Allar matsaðferðir og matstæki ættu að vera til upplýsinga um nám og kennslu og styðja kennara í starfi sínu;
- Í námsmati fyrir alla kunna að vera notaðar ýmiss konar matsaðferðir sem, auk þess að vera til upplýsinga um nám og kennslu, þjóna einnig öðrum tilgangi. Til dæmis getur verið um heildarmat að ræða, frumgreiningu á sérþörfum eða setningu menntastaðla. Allar þessar aðferðir ættu að miða að því að vera til upplýsinga um námi, en ættu einnig að „uppfylla tiltekin skilyrði“. Þessar aðferðir ætti því einungis að nota í því skyni sem þeim er ætlað en ekki í öðrum tilgangi.

Aðferðir sem beitt er í námsmati fyrir alla

- Í námsmati fyrir alla er ýmsum aðferðum og úrræðum beitt til að meta nemendur. Lykilatriðið er að allar þessar aðferðir miði að því að safna greinargóðum vísbendingum um nám viðkomandi nemenda;
- Þessar aðferðir gefa til kynna frammistöðu eða árangur í námi en veita kennurum einnig upplýsingar um hvernig þróa má og bæta námsferli einstakra nemenda eða nemendahópa í framtíðinni;

- Ákvarðanataka út frá námsmati fyrir alla byggist á ýmsum starfspáttum sem gefa vísbendingar um námsárangur á tilteknu tímabili (ekki „skyndi“mat, þ.e. mat sem framkvæmt er einu sinni);
- Nauðsynlegt er að beita ýmsum aðferðum við námsmat fyrir alla til að tryggja að það nái til sem flestra sviða (jafnt bóklegra sem verklegra);
- Matsaðferðir eiga að miða að því að veita „uppbyggilegar upplýsingar“ um námsferli og þroska nemenda en ekki aðeins skyndi/einnota upplýsingar;
- Setja ber allar matsupplýsingar í viðeigandi samhengi og taka tillit til námsumhverfis jafnt sem heimilis eða annarra umhverfisþátta sem hafa áhrif á menntun nemenda;
- Námsmat fyrir alla ætti að taka til fleiri þátta sem stuðla að námi án aðgreiningar fyrir einstaka nemendur þannig að hægt sé að taka stærri ákvarðanir um skóla- og bekkjarskipulag og stuðning.

Aðilar sem taka þátt í námsmati fyrir alla

- Námsmat fyrir alla krefst virkrar þátttöku umsjónarkennara, nemenda, foreldra, skólasystkina og annarra hugsanlegra ráðgjafa eða aðila í matsferlinu;
- Þróa ber aðferðirnar sem beitt er við námsmat fyrir alla út frá sameiginlegum hugmyndum og gildum þar að lútandi, sem og þeim reglum um þátttöku og samstarf sem ríkja meðal viðkomandi aðila;
- Námsmat á ávallt að miða að því að vera viðkomandi nemendum til framdráttar með því að veita þeim innsýn í eigið námsferli og jafnframt skal það vera þeim hvatning til að afla sér frekari menntunar;
- Allir nemendur eiga rétt á að undirgangast námsmat fyrir alla – nemendur með sérþarfir jafnt sem bekkjarfélagar þeirra og aðrir jafningjar.

Líta ber á námsmat fyrir alla sem mikilvægt markmið sem allir stefnumótandi aðilar og sérfræðingar ættu að setja sér. Slíkt mat er þó aðeins raunhæft innan viðeigandi stefnuramma og með viðeigandi skipulagi í skólum, sem og stuðningi við kennara sem verða að hafa jákvætt viðhorf til náms án aðgreiningar.

Í öllum skýrslunum sem bárust frá þeim löndum sem tóku þátt í verkefninu koma fram lykilatiriði varðandi stefnu og starf sem stuðlar

að námsmati fyrir alla. Hægt er að flokka þessi atriði, sem bundin eru aðstæðum í hverju landi fyrir sig, niður í nokkur meginþemu sem varða starf helstu aðila sem koma að námsmati fyrir alla.

Í eftirfarandi köflum eru þessi atriði kynnt til sögunnar sem grunnreglur (í auðkenndum rammagreinum) ásamt viðeigandi tillögum fyrir ýmsa sérfræðingahópa og stefnumótandi aðila sem koma að námsmati fyrir alla.

4.2 Tillögur um starf almennra umsjónarkennara

Í öllum viðkomandi löndum er litið á umsjónarkennarann sem þann lykilaðila sem á að tryggja að námsmat fyrir alla sé tekið upp í almennum skólum. Meginreglan sem fram kemur í verkefnisvinnunni og varðar kennarastarfið er einföld og skýr:

Ef almennum kennurum er ætlað að taka upp námsmat fyrir alla verða viðeigandi viðhorf, menntun, stuðningur og úrræði að vera til staðar.

Hægt er að flokka tillögurnar sem tengjast þessari reglu á eftirfarandi hátt:

Viðhorf kennara

- Það viðhorf sem kennarinn hefur gagnvart námi án aðgreiningar, námsmati og þar af leiðandi námsmati fyrir alla skiptir sköpum. Jákvætt viðhorf má byggja upp með viðeigandi menntun, stuðningi, úrræðum og hagnýtri reynslu af námi án aðgreiningar. Kennarar þurfa að hafa slíka reynslu til að öðlast hið jákvæða viðhorf sem til þarf;
- Hagnýt reynsla, stuðningur og menntun stuðla að jákvæðum viðhorfum kennara varðandi eftirtalin atriði: mismunandi getu nemenda í skólastofunni; skilning á því hvernig nám og námsmat tengjast; skilning á hugtakinu „sanngirni“ og jöfnu aðgengi að námsmati; heildrænar matsaðferðir sem eru til upplýsinga um starfið í skólastofunni og beinast ekki að því að greina veikleika nemenda; þátttöku nemenda og foreldra í náms- og matsferlinu.

Menntun kennara

- Almenn t kennaranám, starfsþjálfun og sérnám skal miða að því að gera almenna umsjónarkennara færa um að framkvæma námsmat fyrir alla;
- Í kennaranáminu skal gera á skilmerkilegan hátt grein fyrir fræðilegum kenningum og forsendum fyrir námsmati fyrir alla og veita hagnýta þjálfun í því að beita matsaðferðum og matstækjum þar að lútandi;
- Kennaranámið á að veita kennurum undirbúning og þjálfun í að nota símat sem tæki í starfi sínu. Þeir þurfa að læra að setja skýr og ákveðin markmið í námi og að nota matsniðurstöður sem grundvöll við skipulagningu frekara náms fyrir alla nemendur. Námið ætti ekki síst að veita kennurum tilskilda kunnáttu til að geta þróað einstaklingsáætlanir (eða svipuð tæki) í tengslum við símat.

Stuðningur og úrræði kennurum til handa

- Til að hægt sé að innleiða námsmat fyrir alla þurfa kennarar að starfa í umhverfi þar sem þeir fá þann sveigjanleika, stuðning og úrræði sem þeim eru nauðsynleg;
- Veita þarf kennurum möguleika á að starfa í teymum þar sem þeir geta átt samstarf við aðra, gert sameiginlegar áætlanir og deilt reynslu sinni með öðrum; slíkt eflir starfið almennt, einkum þann þátt sem lýtur að námsmati fyrir alla;
- Skóli, kennarateymi og umsjónarkennarar ættu að undirbúa og efla möguleika foreldra, nemenda og jafningja þeirra til að taka þátt í símati;
- Sérfræðingamat varðandi frumgreiningu á þörfum skal kynna fyrir kennurum þannig að það komi að beinum notum innan veggja skólafundunar. Til að tryggja það er meginatriðið að kennarar taki fullan þátt í þverfaglegu starfi sérfræðinga á þessu sviði;
- Kennarar þurfa að fá upplýsingar um bestu aðferðir og leiðir til að framkvæma námsmat fyrir alla. Þar með talið upplýsingar um tilteknar nýjungar sem þeir geta dregið lærdóm af;
- Kennarar þurfa að hafa aðgang að ýmiss konar matstækjum og úrræðum. Nefna má dæmaöfn og verkhöppur, sem og efni til að meta verklega þætti og framkvæma sjálfsmat og jafningjamat;
- Til að kennurum sé fært að innleiða námsmat fyrir alla og taka virkan þátt í nauðsynlegum samstarfsverkefnum þarf að veita

þeim sveigjanleika í kennslustarfinu og sérstakan tíma til að sinna störfum sem tengjast námsmati.

4.3 Tillögur um skipulag skóla

Skipulag skóla kemur næst á eftir kennarastarfinu sem mikilvægur liður varðandi námsmat fyrir alla. Meginreglan sem fram kemur í verkefni Evrópumíðstöðvarinnar er eftirfarandi:

Ef innleiða á námsmat fyrir alla í almennum skólum ber að stuðla að því sem kalla má „menningu án aðgreiningar“, undirbúa þarf slíka vinnu og skipuleggja starfið á viðeigandi hátt.

Til að skipuleggja skólastarf þannig að það styðji námsmat fyrir alla þarf að taka tillit til eftirfarandi þátta.

Skipulag skólastarfs sem stuðlar almennt að námi án aðgreiningar og einkum námsmati fyrir alla

- Áform um nám án aðgreiningar verða til þess að kennarar og skólastjórnendur endurhugsa og endurskipuleggja starf sitt – þar með talið námsmat – í því skyni að bæta menntun allra nemenda;
- Ríkja þarf samkomulag um að „umbætur í skólastarfi“ séu það eina sem skilar árangri varðandi nám án aðgreiningar;
- Við breytingar í skólastarfi ber að koma til móts við þarfir allra nemenda, ekki bara nemenda með sérþarfir;
- Starfsfólk í skólum á að vinna að því að móta jákvæða ímynd skólans og „menningu“ sem byggist á þeirri vissu að skilvirkt námsmat stuðli að betri menntun og betri skóla;
- Starfsfólk í skólum ætti að vera samhuga um það viðhorf að námsmat sé liður í kennslustarfi og námi og að allir axli þá ábyrgð að skilgreina og ryðja burt hindrunum sem kunna að vera til staðar og koma í veg fyrir námsmat fyrir nemendur með sérþarfir;
- Starfsfólk ætti að vera samhuga um að námsmat eru réttindi sem allir nemendur eiga að njóta og taka þátt í – bæði nemendur með og án sérþarfa – og foreldrar þeirra.

Áætlun um námsmat fyrir alla

- Starfsfólki í skólum ber að vinna að því að skilgreina þá þætti í starfsumhverfi sínu og matsaðferðum skólans í heild sem styðja eða standa í vegi fyrir því að nemendur með sérþarfir fái það námsmat sem þeir þurfa;
- Brýnt er að þróa eða innleiða heildaráætlun eða stefnu um námsmat fyrir alla nemendur, einnig þá sem eru með sérþarfir. Í þessari áætlun ætti að fjalla um matsaðferðir, skráningu og eftirlit með framvindu í námi, sem og heildaraðferðir við þróun áætlunarinnar. Einnig þarf að koma skýrt fram hvernig skólinn uppfyllir kröfur um tilkynningaskyldu matsniðurstaðna gagnvart utanaðkomandi yfirvöldum jafnframt því að skilgreina og bæta nám nemenda, einkum nemenda með sérþarfir;
- Starfsfólk skóla þarf að eiga kost á viðeigandi þjálfun í matsaðferðum. Þar með talið þjálfun í að beita tæknilegum aðferðum og þjálfun í að nota og túlka ýmiss konar matsupplýsingar sem þjóna mismunandi tilgangi hvað nám og stjórnunarlega þætti varðar;
- Kennarar eiga að vera færir um að beita víðtækum matsaðferðum og matstækjum sem taka til ýmissa þátta (hegðunar og félagslegra atriða jafnt sem bóklegra greina) og skoða niðurstöður í víðu samhengi (ekki aðeins innan skólastofunnar eða skólans).

Sveigjanlegt skipulag

- Vinna skal að því í skólum að auka sveigjanleika og fjölga úrræðum til að gera kennurum, foreldrum, utanaðkomandi stuðningsaðilum og sérfræðingum sem koma að málum auðveldara með að sinna samstarfi sín á milli, vera virkir þátttakendur og eiga skilvirk samskipti;
- Áætlanir um jafningjastuðning þurfa að vera til staðar fyrir kennara svo að þeir geti deilt með sér jákvæðri reynslu og fengið tækifæri til að ræða saman og fjalla sín á milli um matsupplýsingar;
- Öllu skólastarfsfólki ber að vinna að einstaklingsmiðuðu námsferli þar sem nemendur taka virkan þátt í námsmati með því að safna gögnum um eigið nám, og skrá þau og gera jafnframt áætlanir um eigin námsmarkmið;
- Stuðla ber að þróun ýmiss konar matsaðferða innan skólanna; aðferða sem sýna hvernig nemendur læra á mismunandi hátt og

benda einnig á ýmsar leiðir til að safna upplýsingum um nám þeirra. Þannig er gert ráð fyrir að kennarar hafi ákveðin sveigjanleika í skólastarfinu og geti ákveðið hvenær námsmat fer fram og hvað eigi að meta, og hafi jafnframt aðgang að aðferðum og tækjum sem gera kleift að beita þeim samskiptaaðferðum sem nemendur kjósa;

- Skólastjórnendur eru í forystuhlutverki – þeir eru alfarið ábyrgir fyrir því að unnið sé að námsmati fyrir alla. Starf þeirra á að njóta stuðnings utanaðkomandi stofnana, sem og stefnumótunar innan sveitarstjórna og á landsvísu.

4.4 Tillögur varðandi aðila í sérfræðingateymum

Í öllum viðkomandi löndum eru menn sammála um að þörf sé fyrir þverfagleg teymi sérfræðinga á ýmsum sviðum til að veita sérfræðiálit varðandi ýmsa þætti er varða nemendur með sérþarfir í námi. Ýmsir sérfræðingar eru í þessum teymum, eftir aðstæðum í hverju landi fyrir sig, og þeir geta komið að málum á mismunandi tímapiptum á námsferli nemandans, t.d. þegar frumgreining á sérþörfum fer fram eða við símat.

Meginreglan sem fram kom í verkefnisvinnunni er að:

Starf allra sérfræðinga sem taka þátt í námsmati fyrir nemendur með sérþarfir á að stuðla að námsmati fyrir alla í almennum skólastofum.

Tillögurnar í tengslum við þessa reglu eru eftirfarandi:

- Sérfræðingum í ýmsum greinum ber að taka þátt í matsstarfinu. Í því felst að eiga fulla samvinnu við nemendur, fjölskyldur þeirra og kennara;
- Samvinna og þverfaglegt starf er meginreglan í þverfaglegum teymum sérfræðinga. Fjölbreytilegum þörfum allra nemenda er best sinnt með því að allir sem koma á einhvern hátt að námi án aðgreiningar vinni saman og deili reynslu sinn hver með öðrum;
- Sérfræðingum í þverfaglegum teymum, hvert sem sérsvið þeirra er (læknisfræði, sálfræði og/eða félagsfræði), ber að meta nemendur með sérþarfir samkvæmt eigindlegum aðferðum en ekki eingöngu meginlegum; þeirri grunnsýn að námsmat sé hluti af almennu námsferli; mati sem er til upplýsinga um nám og

-
- kennslu;
- Sérfræðingum í þverfaglegum teymum ber að tryggja jafnvægi milli þátta, annars vegar sérfræðilegrar „sjúkdóms“greiningar á þörfum einstaks nemanda og hins vegar þeirra ókosta sem flokkun á nemandanum í kjölfar slíkrar greiningar veldur.

4.5 Tillögur um stefnumótun á sviði námsmats

Í öllum viðkomandi löndum er um að ræða einhvers konar lagasetningu, stefnumótun eða yfirlýsingar varðandi ýmsar gerðir námsmats í almennum skólum. Alls staðar er stefnt að því að tryggja að stefnumótun stuðli að námsmati fyrir alla og meginreglan í því tilliti er eftirfarandi:

Öll stefnumótun varðandi námsmat – bæði almenn stefnumótun og stefnumótun sem lýtur að sérþörfum – skal stuðla að námsmati fyrir alla og taka tillit til allra nemenda sem eiga á hættu að vera aðgreindir frá öðrum, þar með talið nemenda með sérþarfir.

Sérstakar tillögur sem varða þessa reglu má flokka eftir þremur lykilmálefnum.

Tilgangur með námsmati

Stefnumótendur og sérfræðingar í viðkomandi löndum fjalla með ýmsu móti um spurningar á borð við hvers vegna meta þarf nemendur, hver á að meta þá og hvernig matsupplýsingar eru síðan notaðar. En til að skilvirk stefna styðji námsmat fyrir alla er ljóst að hvaða tilgangi sem mismunandi matsaðferðir þjóna í viðkomandi löndum, þá ættu stefnumótandi aðilar og sérfræðingar að viðurkenna að meginmarkmiðið með námsmati fyrir alla er að efla nám og þátttöku allra nemenda í skólastarfi.

Það er að segja:

- Allir nemendur skulu eiga rétt á þátttöku í hvers kyns námsmati. Námsmat á að vera öllum nemendum aðgengilegt, einnig nemendum með sérþarfir;
- Allar matsaðferðir eiga að koma kennurum til góða í starfi sínu. Því eiga allar matsaðferðir að vera í beinu samhengi við námsefni

- skólanna og einstaklingsáætlanir nemenda eða aðrar slíkar markmiðasetningar og gefa ýmiss konar vísbendingar um námsferli nemenda;
- Meta skal menntastaðla, en ekki taka ákvarðanir um einstaka nemendur, kennara, skóla, fjárveitingar eða úrræði út frá einhvers konar „skyndi“ mati;
  - Styrkveitingar, skólavist og viðbótarúrræði til að mæta sérþörfum nemanda skal ekki byggja eingöngu á frumgreiningu á þörfum eða „sjúkdóms“greiningu;
  - Samræmd próf skulu veita stefnumótandi aðilum gagnlegar upplýsingar, auka væntingar kennara og foreldra gagnvart nemendum og vera skólum og kennurum hvatning til umbóta í starfi;
  - Frammistaða skóla skal metin samkvæmt upplýsingum um starfsemi hans, sem og mati á námsframvindu einstakra nemenda til lengri tíma;
  - Ef matsupplýsingar um einstaka nemendur eru notaðar í kerfisbundnum tilgangi (svo sem við mat á frammistöðu heils bekkjar) skal gæta þess að möguleikar á „leiðbeinandi“ mati skerðist ekki eða glatist;
  - Gera þarf nemendum og foreldrum skilmerkilega grein fyrir markmiðum og tilgangi allra matsaðferða þannig að litið sé á námsmat sem jákvætt ferli sem sýnir framfarir og árangur einstaklingsins.

Áhersla lögð á stefnumótun og leiðbeiningar

Við stefnumótun í menntamálum sem miðar að námsmati fyrir alla skal taka tillit til eftirfarandi atriða:

- Móta skal stefnu í víðu samhengi sem tekur til lagasetninga, fjárveitinga og úrræða sem stuðla að slíku mati. Stefnumótun varðandi námsmat skal vera í beinum tengslum við víðtækari stefnumótun á sviði sérþarfa og náms án aðgreiningar;
- Meta skal og skilgreina bestu starfshætti og nýta síðan þann lærdóm sem af því hlýst í kennslu, námi og námsmati fyrir alla, og til þróunar í stefnumálum;
- Gæta skal að þeim áhrifum sem dreifð ábyrgð á námsmati innan sveitarfélaga og á landsvísu hefur. Forðast skal kerfisbundnar matsaðferðir en styðja aftur á móti sjálfsvald skólanna til að innleiða námsmat fyrir alla;
- Veita þarf skólunum stöðugar upplýsingar og leiðbeiningar um

-
- hvernig hægt er að nota matsupplýsingar – einkum staðlaðar matsupplýsingar sem safnað er á landsvísu – til að bæta aðbúnað allra nemenda, einnig nemenda með sérþarfir;
- Miða skal að því að efla menntun allra nemenda með því að líta á námsmat sem mikilvægt tæki til að fylgjast með frammistöðu þeirra og til upplýsinga um námskrárgerð og framboð á námsefni;
  - Forðast skal megindlegar matsaðferðir en stuðla að því að skólar, kennarar og sérfræðingateymi nýti sér fjölbreytilegar leiðir, aðferðir og tæki við námsmat.

Sveigjanleg stuðningskerfi stuðla að námsmati fyrir alla

Niðurstaða tillagna um áherslur í stefnumótun sýnir augljóslega að um fjórar megintillögur um stuðningskerfi er að ræða:

- Í kjölfar stefnumótunar um námsmat fyrir alla þurfa viðkomandi aðilar að meta úrræði og framfylgja þeim. Kennarar þurfa viðeigandi tæki til að framkvæma skilvirkt námsmat, en stefnumótendur þurfa einnig að kanna til hlítar þann tíma og fjármagn sem til þarf, ef kennarar, skólar og stuðningsaðilar eiga að koma á virku námsmati fyrir alla;
- Hætta er á að sumir stefnumótendur og stjórnendur muni líta svo á að með mati fyrir alla verði lögð minni áhersla á sérfræðikunnáttu og að gildi hennar muni e.t.v. minnka. En í matskerfi fyrir alla ætti að samþætta sérfræðikunnáttu og aðferðir í heildarkerfinu;
- Mikilvægt er að skipuleggja skilvirka stuðningsþjónustu í skólum. Slíkt krefst stuðningskerfis sem gerir ráð fyrir samstarfi og samvinnu milli skólanna og utanaðkomandi þjónustuaðila og/eða stofnana sem stuðla að þverfaglegu mati. Í slíku samstarfi er mikilvægt að fylgst sé með framvindu í stuðningsmálum og þeim árangri sem slík þjónusta skilar og það á við um alla aðila sem hlut eiga að matsferlinu;
- Kennurum og sérmenntuðum stuðningsaðilum þarf að standa til boða viðeigandi þjálfun í að framkvæma námsmat fyrir alla. Skýr stefna þarf að vera fyrir hendi varðandi grunnþjálfun og áframhaldandi faglega þróun meðal starfsfólks sem kemur að námsmati svo að það búi ávallt yfir viðeigandi þekkingu og færni. Lykilatriði er að gengið sé út frá því að námsmat feli í sér lausn á vanda en sé ekki framkvæmt í því skyni að greina hömlun eða veikleika nemenda og komi því e.t.v. í veg fyrir nám án aðgreiningar. Þjálfunin skal beinast að því að námsmat sé notað

---

til að greina og þroska styrkleika og hæfni og vera það tæki sem fyrst og fremst styður nemendur í námi sínu.

4.6 Samantekt

Tillögurnar í köflunum hér fyrir framan eru settar fram til að varpa ljósi á þau lykilatriði varðandi stefnu og starf sem nauðsynleg eru til að stuðla að námsmati fyrir alla í almennum grunnskólum. Ætlunin er að hvetja til umræðu meðal stefnumótenda og sérfræðinga og auka skilning þeirra á lykilmálefnum á þessu sviði.

Þessar tillögur varpa ljósi á það hvernig nota má námsmat til að styðja alla nemendur í almennum grunnskólum. Stefnumótendur og sérfræðingar þurfa að taka fullt tillit til þeirra ef námsmat í skólum án aðgreiningar á að stuðla að námsmati fyrir alla en koma ekki á einhvern hátt í veg fyrir slíkt.

Þó að rannsóknin hafi beinst að grunnskólastiginu má sýna fram á að grunnreglur, markmið og tilgangur með námsmati fyrir alla gildi einnig um önnur skólastig, t.d. þegar um skjót afskipti er að ræða og á framhaldsskólastigi. Áherslur og aðferðir kunna að breytast en grunnreglurnar sem gerð er grein fyrir í köflunum hér á undan eiga við um skóla án aðgreiningar á öllum stigum.

5. NIÐURSTÖÐUR

Á undanförunum árum hefur skilningur manna á námsmati tekið miklum breytingum í flestum löndum Evrópu. Sjá má örar breytingar varðandi hugmyndir um megintilgang námsmats. Einnig hafa menn öðlast aukinn skilning á því hvernig nemendur með ýmiss konar sérþarfir stunda nám; námsmarkmið og áætlanir hafa verið endurskoðaðar og mikilvægast er að nú er öllum ljóst að ákveðnir veikleikar felast í því að eingöngu sé stuðst við „prófánir“. Auk slíkra framfara hafa ýmsir hópar – stefnumótendur, foreldrar og jafnvel fjölmiðlar – nú áhuga á niðurstöðum úr námsmati í skólum, og jafnvel sjálfu matsferlinu.

Horfið hefur verið frá því að líta til einstakra nemenda út af fyrir sig og farið er að skoða nám þeirra í víðara samhengi. Jafnframt hefur verið horfið frá svokölluðum „skyndi“aðferðum sem sérfræðingar utan skólans hafa komið að og nú taka almennir kennarar, foreldrar og nemendur sjálfir þátt í stöðugu mótunarferli sem skapar ekki einungis skilning á því hvað það er sem nemendur læra heldur einnig hvernig þeir læra það.

Bæði aðferðir og tæki og það fólk sem kemur að námsmati hefur mótast af því viðhorfi að líta beri á námsmat sem grundvallaratriði í náms- og kennsluferlinu. En sú þróun sem átt hefur sér stað hefur þó ekki að fullu unnið bug á neikvæðum þáttum – matsaðferðir sem beitt er kunna að vera óviðeigandi samkvæmt þeim tilgangi sem matið á að þjóna. Eins geta matsupplýsingar verið túlkaðar í tengslum við ákvarðanatöku um námsframvindu og ekki tekið fullt tillit til upphaflegrar ástæðu fyrir matinu eða í hvaða samhengi það fer fram.

Ýmiss konar átök innan menntakerfa viðkomandi landa hafa einnig áhrif á umræður um námsmat fyrir alla. Í UNESCO-skýrslunni frá 1996, *Learning: the Treasure Within*, voru skilgreindir sjö svokallaðir átakaliðir í menntamálum á 21. öldinni. Þar af fjalla a.m.k. þrír þeirra um málefni sem tengjast námsmati sem enn er notað og þarfnast skoðunar.

Átök milli langtíma- og skammtímahugsunar í menntamálum – áhersla kann að vera lögð á skjót svör og þægilegar lausnir á vandamálum sem krefjast langtímaáætlunar til umbóta. Notkun matsupplýsinga við setningu menntastaðla er slíkt dæmi þar sem

kröfur um breytingar verða til þess að breytingar, sem ekki er víst að búið sé að gagnreyna, eru gerðar á stefnu og starfi.

Átök milli samkeppni og jafnra tækifæra – nauðsynlegt er að jafnvægi ríki milli samkeppni sem örvar og hvetur til dáða og samvinnu sem stuðlar að jafnrétti og félagslegu réttlæti öllum til handa. Námsmat má byggja á samkeppni en einnig getur það stuðlað að námi án aðgreiningar þar sem samvinna og sameiginleg reynsla er í hávegum höfð.

Átök milli aukinnar þekkingar og hæfni einstaklinga til að tileinka sér hana – brýnt er að tryggja að námskrá taki til allrar þeirrar þekkingar sem nemandi þarf að tileinka sér, sem og leiða til að læra hvernig á að tileinka sér efnið. Námsmat er tæki í höndum kennara og er ekki einungis notað til ákvarðanatöku um hvað nemendur eiga að læra heldur einnig hvernig best sé fyrir þá að tileinka sér hlutina.

Vonandi kemur skýrt fram í þessari skýrslu hvernig vinna má úr þessum málum. Einnig eru vonir bundnar við að þessi skýrsla sýni hve mikilvægt tæki námsmat fyrir alla getur verið, bæði fyrir kennara og aðra sérfræðinga, til að tryggja að allir nemendur í skólum án aðgreiningar fái betri menntun.

Í verkefninu eru fyrst og fremst færð rök fyrir því að námsmat fyrir alla eigi að vera leiðandi aðferð í almennu matsstarfi. Með því að taka upp námsmat fyrir alla munu kennarar, skólastjórnendur og aðrir sérfræðingar í menntamálum, sem og stefnumótandi aðilar, endurskoða og skipuleggja nám og kennslu þannig að allir nemendur njóti betri menntunar.

Í heildina má segja að lykilatriðin í skýrslum þeirra landa sem tóku þátt í verkefni Evrópumíðstöðvarinnar komi fram í eftirfarandi niðurstöðu:

Reglur sem gilda um námsmat fyrir alla eru reglur sem stuðla að kennslu og námi fyrir alla nemendur. Nýjungar á sviði námsmats fyrir alla bera vott um gott starf sem allir nemendur njóta góðs af.

HEIMILDIR

Meijer, C.J.W. (ritstj.) (2003) **Sérkennsla í Evrópu árið 2003: Stefnan í 18 Evrópulöndum**. Middelfart: Evrópumíðstöðin fyrir þróun í sérkennslu

Evrópumíðstöðin fyrir þróun í sérkennslu (2005) **Assessment Issues in non-European Countries - A brief Review of Literature**. Fáanlegt á slóðinni: www.european-agency.org/site/themes/assessment

Keeves, J. P. (1994) National examinations: design, procedures and reporting. **Fundamentals of Educational Planning No. 50**. París: UNESCO International Institute for Educational Planning

Madaus, G.F. (1988) **The influence of testing on the curriculum**. Í Tanner, L. (ritstj.), *Critical issues in curriculum* (bls. 83-121). Chicago: University of Chicago Press

Peacey, N. (2006) **Reflections on the Seminar**. Erindi flutt á verkefnafundi Evrópumíðstöðvarinnar um námsmat, 20. maí, 2006, Vínborg, Austurríki

UNESCO (1994) Salamanca-yfirlýsingin og rammaáætlun um aðgerðir vegna nemenda með sérþarfir. París: UNESCO

UNESCO (1996) **Learning: the Treasure Within**. París: UNESCO
Alþjóðleg nefnd um menntamál tuttugustu og fyrstu aldarinnar

VIÐAUKI

Tilgangur með námsmati þegar litið er til stefnumótunar á landsvísu

Taflan hér fyrir neðan gefur yfirlit yfir menntastefnu landanna á sviði námsmats.

Land	Frumgreining á sérþörfum	Símat	Lokamat	Mat á menntastöðlum
Austurríki	✓		✓	Í þróun
Belgía (flæmsku-mælandi hluti)	✓	✓		
Belgía (frönsku-mælandi hluti)	✓	✓		
Bretland (England)	✓	✓	Verður tekið upp	✓
Danmörk	✓			Í þróun
Eistland	✓	✓		✓
Frakkland	✓	✓	✓	✓
Grikkland	✓	✓		
Holland	✓		✓	
Ísland	✓	✓		✓
Ítalía	✓	✓	✓	✓
Kýpur	✓	✓		
Lettland	✓			✓
Litháen	✓	✓		✓
Lúxemborg	✓		✓	
Noregur	✓	✓	✓	
Portúgal	✓	✓		✓
Pólland	✓	✓	✓	✓
Spánn	✓	✓		
Sviss	✓		✓	Í þróun
Svíþjóð	✓	✓	✓	✓
Tékkland	✓	✓		Í þróun
Ungverjaland	✓		✓	Í þróun
Þýskaland	✓	✓	✓	Í þróun

HUGTAKASKRÁ

Þessi hugtakaskrá hefur orðið til samhliða stöðugum umræðum meðal sérfræðinganna sem tóku þátt í verkefninu. Þetta er því skrá yfir þær „vinnuskilgreiningar“ sem notaðar voru. Oft þurfti málamiðlun til við lýsingar á hugtökum þar sem tiltekin hugtök kunna að vera notuð á mismunandi vegu á ólíkum tungumálum og við mismunandi aðstæður í viðkomandi löndum.

Framfaratengt mat – mat sem miðar að því að laga nám nemenda að breytingum eða umbótum á námsumhverfi þeirra. Aðferðir sem notaðar eru í slíku mati beinast venjulega að nemandanum sjálfum, t.d. er stuðst við nemendaviðtöl, verkhöppur o.s.frv.

Frumgreining á sérþörfum – sérþarfir sem nemandi kann að hafa eru uppgötvaðar. Það hefur í för með sér að safnað er á kerfisbundinn hátt upplýsingum sem nota má til að vinna að lýsingu á styrkleikum, veikleikum og þörfum sem nemandi kann að hafa. Tengja má frumgreiningu á sérþörfum öðrum matsaðferðum og að henni kunna að koma sérfræðingar sem starfa utan almenna skólakerfisins (þar á meðal úr heilbrigðisgeiranum). Í flestum landanna er sérstök löggjöf sem kveður á um aðferðir við frumgreiningu á sérþörfum.

Grunnmat – fyrsta matið sem framkvæmt er, annaðhvort á almennu eða sérstöku sviði, til að finna út hverjir styrkleikar og veikleikar nemenda eru á tilteknum tíma. Grunnmat er oft notað við upphaf kennslu- og námsáætlana sem upphaflegt „viðmið“ sem notað er við mat á frammistöðu á tilteknu tímabili.

Hagræðing/aðlögun/breyting á námsmati – breyting á því hvernig námsmat er framkvæmt eða próf er lagt fyrir. Tilgangurinn með hagræðingu á námsmati er sá að nemandur með sérþarfir fái að sýna hvað þeir kunna eða geta með því að fjarlægja tilteknar hindranir við framkvæmd námsmats (til dæmis með því að leggja skriflegar spurningar munnlega fyrir sjónskerta nemendur).

Lokamat – mat sem framkvæmt er einu sinni, eins konar „skyndi“mat sem sýnir árangur nemenda í tilteknu námsefni. Venjulega fer slíkt mat fram í lok tiltekins tímabils eða þegar tiltekinni námsáætlun lýkur. Það er yfirleitt megindlegt og oft eru gefin stig eða einkunnir svo að hægt er að gera samanburð á frammistöðu nemenda. Hugtakið

árangursmat tengist oft lokamati.

Mat á námsferli – er víða notað í almennu samhengi og vísar til eigindlegra matsaðferða til upplýsinga við ákvarðanatöku um kennsluaðferðir og næstu skrefin á námsferli nemenda. Þessum aðferðum er venjulega beitt í skólastofum af kennurum og sérfræðingum sem með þeim starfa. Á Englandi hefur það þó alveg sérstaka merkingu – vinnuhópur um umbætur í námsmáttálum (2002) skilgreinir *mat á námsferli* sem ... *ferli þar sem leitað er vísbendinga og þær túlkaðar til að nemendur og kennarar þeirra geti skilgreint hvar þeir eru staddir í námi sínu, hvert þeir þurfa að stefna og hvernig best sé að ná settu markmiði.*

Mat á starfsemi – kennari eða annar sérfræðingur skoðar alla þætti sem um er að ræða varðandi kennslu- og námsferlið í heild sinni (getur tekið til mats á námi nemenda) til að geta tekið ákvarðanir um næstu skref í starfi sínu.

Mæling – vísar til mats þar sem stuðst er við einhvers konar tölulegt magn (stigafjöldi, einingu eða einkunn). Venjulega felst einhver möguleiki á samanburði með mælingu, þ.e. samanburði á stigafjölda/einkunnum nemenda.

Námskrárbundið mat – mat sem tengist námsáætlunum; notað til að upplýsa kennara um námsframvindu og vandamál nemenda í tengslum við námsefnið, svo að þeir geti tekið ákvarðanir um hvað nemandi þarf að tileinka sér næst og hvernig kenna beri það efni.

Námsmat – vísar til þess hvernig kennarar eða aðrir sérfræðingar safna og nota kerfisbundið upplýsingar um frammistöðu nemenda og/eða þroska þeirra á mismunandi sviðum (bóklegt nám, hegðun eða félagslega þætti).

Prófanir – eru ein leið sem hægt er að nota til að meta nám nemenda á tilteknum sviðum. Prófanir eru mjög sértækar og notaðar við alveg tilteknar aðstæður og í sérstökum tilgangi.

Sérfræðingar eða þverfagleg teymi í matsmálum – teymi sérfræðinga í ýmsum greinum (úr mennta-, sálfræði-, félagsmála-, heilbrigðisgeiranum o.s.frv.) sem geta metið nemendur á mismunandi hátt og veitt víðtækar, þverfaglegar upplýsingar sem notaðar eru við

ákvarðanatöku um frekara námsframvindu þeirra.

Símat – mat sem framkvæmt er innan veggja skólastofunnar, fyrst og fremst af viðkomandi kennurum og sérfræðingum sem með þeim starfa, og er notað við ákvarðanatöku um kennsluaðferðir og næstu skref í skólagöngu nemenda. Hugtakið *leiðsagnarmat* byggir á svipuðum hugmyndum og símat.

„*Sjúkdóms*“greining – er ein tiltekin leið eða aðferð við að nota matsupplýsingar og felst í því að skilgreina tiltekna styrkleika og veikleika sem nemandi kann að hafa á einu eða fleiri sviðum. Slík greining beinist oft að söfnun og greiningu á upplýsingum frá læknisfræðilegu sjónarmiði, þó að einnig geti verið um „greiningu“ út frá menntunarlegu sjónarmiði að ræða. Er gjarnan liður í því matsferli sem fram fer í tengslum við frumgreiningu á sérþörfum.

Skimun – er bráðabirgðaferli til að greina nemendur sem eru í áhættuhópi á einhverju sviði og ætti því ef til vill að vera forgangsverkefni. Skimun er ætluð fyrir alla nemendur þannig að þær aðferðir/prófanir sem eru notaðar eru venjulega fljótlegar og auðveldar í vinnslu og einnig er auðvelt að túlka þær. Skimun er oft fyrsta skrefið sem leiðir til nákvæmara mats (t.d. „sjúkdóms“greiningar).

Staðlað mat – safn megindlegra upplýsinga um árangur nemenda, tengist ákveðnu prófi sem metið er samkvæmt einkunnaskala. Próf/einkunnagjöf er stöðluð; gert með því að leggja prófin fyrir fjölda nemenda þannig að líta megi á þau sem áreiðanleg (þ.e. að niðurstöðurnar séu í samræmi á tilteknu tímabili) og réttmæt (þ.e. mæli það sem ætlast er til).

Þarfabundið mat – er ákvarðanaferli þar sem matsaðili skilgreinir námserfiðleika nemanda og reynir að finna hugsanlegar skýringar á þeim til að geta sett fram tillögur um hvernig leysa megi vandann. Þessi tillögur eru oft notaðar sem grundvöllur einstaklingsáætlunar.

HÖFUNDAR EFNIS

Við þökkum aðilum í fulltrúaráði Evrópumíðstöðvarinnar sem og verkefnastjórum hennar fyrir framlag sitt (upplýsingar um þá eru á slóðinni www.european-agency.org/site/national_pages/index.html) og jafnframt þökkum við framlag eftirfarandi aðila sem komu bæði að gerð landsskýrslanna og þessarar yfirlitsskýrslu:

AUSTURRÍKI	Peter Friedle Wilfried Prammer	p.friedle@tirol.gv.at spz-uu@aon.at
BELGÍA (flæmskumælandi hluti)	Inge Placklé Jetske Strijbos	inge.plackle@xios.be jetske.strijbos@xios.be
BELGÍA (frönskumælandi hluti)	André Caussin Danielle Choukart	andre.caussin@cfwb.be danielle.choukart@cfwb.be
BRETLAND (England)	John Brown Tandi Clausen-May	brownj@qca.org.uk t.clausen-may@nfer.ac.uk
DANMÖRK	Niels Egelund Martin Wohlers Preben Siersbaek	Egelund@dpu.dk martin.wohlers@post.opasia.dk siersbaek@uvm.dk
EISTLAND	Aina Haljaste Priit Pensa	aina@eol.ee ppensa@veeriku.tartu.ee
FRAKKLAND	Janine Laurent-Cognet	dpri@inshea.fr
GRIKKLAND	Mara Pantazopoulou Maria Palaska	grssgraf33@sch.gr mpalask@sch.gr
HOLLAND	Noëlle Pameijer Sip Jan Pijl	noelle.pameijer@xs4all.nl s.j.pijl@rug.nl
ÍSLAND	Þóra Björk Jónsdóttir Arthúr Morthens	thorabj@skagafjordur.is arthur@reykjavik.is
ÍTALÍA	Pasquale Pardi Lina Grossi	pasquale.pardi@istruzione.it lgrossi@invalsi.it
KÝPUR	Merope Iacovou Kapsali Andreas Theodorou	miacovou@cytanet.com.cy atheodorou@moec.gov.cy

---

LETTLAND	Anitra Irbe Solvita Zarina	anitra.irbe@isec.gov.lv solvita.z@inbox.lv
LITHÁEN	Laimutė Motuzienė Ramutė Skripkienė	laimute.motuziene@sppc.lt ramute.skripkiene@spc.smm.lt
LÚXEMBORG	Joëlle Faber Lucien Bertrand	joelle.faber@srea.etat.lu lubert@pt.lu
NOREGUR	Yngvild Nilsen Bjarne Øygarden	yngvild.nilsen@ude.oslo.kommune. no bjarne.oygarden@utdanningsdir ektoratet.no
PÓLLAND	Jadwiga Brzdak Anna Janus	jbrzdak@oke.jaworzno.pl annajanuska@poczta.onet.pl
PORTÚGAL	Teodolinda Silveira Margarida Marques	linda.silveira@netvisao.pt margaridaecae@portugalmail.pt
SPÁNN	M ^a Luisa Arranz Victor Santiuste Bermejo Victoria Alonso	mlarranz@yahoo.es victorsantiuste@med.ucm.es victorialonso@wanadoo.es
SVÍÐJÓÐ	Ulla Alexandersson Staffan Engström	ulla.alexandersson@ped.gu.se Staffan.Engstrom@skolverket.se
SVISS	Annemarie Kummer Reto Luder	annemarie.kummer@szh.ch reto.luder@phzh.ch
TÉKKLAND	Jasmin Muhić Věra Vojtová Zuzana Kaprová	muhicj@ipp.cz Vojtova@ped.muni.cz kaprovaz@msmt.cz
UNGERJALAND	Zsuzsa Hámoriné- Váczy Mária Kőpatakiné- Mészáros	zsuzsa.vaczy@om.hu kopatakim@oki.hu
ÞÝSKALAND	Ulrich von Knebel Anette Hausotter Christine Pluhar	von.Knebel@gmx.de a.hausotter@t-online.de Christine.Pluhar@kumi.landsh.de

Námsmat í skólum án aðgreiningar – Lykilatriði í stefnumótun og starfi inniheldur meginniðurstöður fyrsta hluta námsmatsverkefnis Evrópumiðstöðvarinnar. Skýrslan er unnin út frá upplýsingum um stefnu og starf á sviði námsmats frá 23 Evrópulöndum.

Lögð var áhersla á námsmat til upplýsinga um nám og kennslu í skólum án aðgreiningar. Í skýrslunni er tekið tillit til lagaramma og stefnumála varðandi námsmat í skólum án aðgreiningar og hvernig þeir þættir hafa stýrandi áhrif á námsmat. Einnig er leitað svara við því hvernig kennslufræðilegar aðferðir geti komið í stað þroskamats (sem byggist aðallega á læknisfræðilegum grunni). Skýrslan fjallar almennt um það hvernig námsmat í blönduðum bekkjum getur nýst sem best við ákvarðanatöku um nám og kennslu.

Markmið skýrslunnar er að veita stefnumótandi aðilum og fagfólki sem starfar að námsmatsmálum í grunnskólum gagnlegar upplýsingar. Þar með einnig fagfólki á sviði sérkennslu sem á sérstakra hagsmuna að gæta hvað varðar stefnu og starf sem styður nám án aðgreiningar. En hún á einnig erindi til stefnumótandi aðila og sérfræðinga sem annast þróun og útfærslu á almennri stefnu á sviði námsmats þar sem taka þarf tillit til allra nemenda, einnig þeirra sem eru með sérþarfir.